

'MON ESPOIR EST EN PENNES'

september 2009, Vormgeving: Geerars Communicatie, Amersfoort (www.geerars.nl)

Het Nederlands
Valkeniersverbond
"Adriaan Mollen"

Jaarboek
2006-2007, 2007-2008

OPGERICHT IN 1938
ENKEL ERKEND BIJ KONINKLIJK BESLUIT
VAN 10 SEPTEMBER 1962

HET NEDERLANDS
VALKENIERSVERBOND
„ADRIAAN MOLLEN”

*Opgericht in 1938
Erkend bij Koninklijk Besluit
Van 10 september 1962*

Jaarboek 2006-2007, 2007-2008

Het Nederlands Valkeniers- verbond "Adriaan Mollen"

telt zich ten doel het behoud en de beoefening van het vluchtbedrijf en de bescherming van roofvogels, alles in de meest ruime zin van het woord.

De vereniging kent ereleden, gewone leden en donateurs. Het lidmaatschap bedraagt voor volwassenen € 50,-. Voor jeugdleden (14 t/m 17 jaar) € 25,-, senioren (65+) € 37,50, buitenlandse leden € 25,-. Ieder die met het doel van het verbond instemt, kan door het bestuur als donateur worden aangenomen tegen een schenking van € 500,- of een jaarlijkse bijdrage van ten minste € 20,-.

Bestuur:

Jan de Vries (voorzitter)

Zuidwoldigerweg 33, 7908 AC Hoogeveen
0528-265179

Arnoudt Geerars (vice-voorzitter)

Wilhelminalaan 2, 3881 MR Purten
06 22246546

Jan Vank (secretaris)

Rijksweg 100, 9422 CH Smilde
0592-309352
secretaris_adriaanmollen@hetnet.nl

Ad Starreveld (penningmeester)

Vondellaan 86, 3951 VC Woudenberg
0353-2863172
adstarreveld@lietuic.nl

Paul Grunnekemeijer

(ornithologisch secretaris)

Daalhuisweg 4, 7587 LT de Lutte
0541-352981

Jos van Krijl (lid)

Korvoenderstraat 2, 5451 WC Mill
0485 454685

Redactie Jaarboek:

A.J.M. Geerars

Engelse vertalingen:

H. Knol

Redactieadres:

Geerars Communicatie, office@geerars.nl

Foto covers Penny Lane, Jan de Vries

Inhoudsopgave

Voorwoord

(J. de Vries) Blz. - 4 -

Ornithologisch jaarverslag

(H. Knol) Blz. - 6 -

Reisverslag Schotland

(B. Ehlert) Blz. - 24 -

Vogelverschrikker of amusement

(G.J. van Nie) Blz. - 32 -

Uit oude afleveringen van de Meierijsche Courant

(G.J. van Nie) Blz. - 36 -

Schrikvrij bij wespdedieven

(G.J. van Nie) Blz. - 44 -

Millse valken, gevangen in de Cuijklandse Peel

(M.P.J. van den Brand) Blz. - 56 -

Op zoek naar oude vangplaatsen voor valken in Noorwegen

(H.C. Eriksen) Blz. - 58 -

Henri de Toulouse-Lautrec en de aalscholvers

(S. Fuks) Blz. - 62 -

Het eerste jachtseizoen van Ortega

(W. Bus) Blz. - 70 -

In Memoriam Henk Dijkstra

(H. Klijna) Blz. - 74 -

Voorwoord

In de eerste jaarboeken van ons verbond werd geen voorwoord geschreven. Johan Mollen is als toenmalig voorzitter in de begin jaren negentig begonnen met het schrijven van een "voorzichtig" voorwoord. Momenteel is een jaarboek niet compleet zonder voorwoord. Tijden kunnen veranderen.

Het is alweer ruim drie jaar geleden dat ik het voorzitterschap op mij heb genomen. In deze tussentijd is er veel gebeurd. Het is natuurlijk altijd zo dat daar mooie en goede zaken tussen zaten maar ook gebeurtenissen die je liever niet meemaakt.

Op 23 augustus 2007 overleed toch nog vrij plotseling ons zeer gewaardeerd lid Henk Dijkstra op de leeftijd van 84 jaar. Valkerij was voor Henk zo ongeveer het enige wat op aarde bestond en die gedrevenheid en kennis heeft hij ook binnen ons verbond altijd met veel enthousiasme doorgegeven. Alles werd gedocumenteerd tot in de kleinste details. Henk is van onschatbare waarde geweest voor de valkerij in Nederland. Ook in het buitenland, met name Duitsland en Engeland, was Henk een zeer gerespecteerd valkenier.

Tevens overleed op 21 februari 2009 onze oud voorzitter en ere lid Cees de Bruin op de leeftijd van 87 jaar. De begrafenis vond plaats in de aula van de Algemene Begraafplaats te Zeist. Het was een indrukwekkend en emotioneel afscheid. Toen het lied "A Tui la glorie" (U zij de Glorie) staande werd gezongen moesten veel mensen een traantje wegpinken.

De samenwerking met andere valkerijverenigingen gaat steeds beter. Inmiddels is de Stichting NOVO opgericht om het geheel een nog stabielere zetting te geven. In de Stichting NOVO participeren nu drie verenigingen, dat is dus onze eigen club met daarnaast, Valkerij Equipage Jacoba van Beieren en Orde der Nederlandse Valkeniers. Valkeniers Vereniging Nederland is inmiddels opgeheven en bestaat niet meer. Een aantal leden van deze club hebben zich inmiddels aangesloten bij onze vereniging. Een van de doelstellingen van het NOVO is om richting de politiek en het ministerie een gezamenlijk front te vormen vanuit de valkerij. Ook minister Gerda Verburg heeft duidelijk aangegeven dat zij het belangrijk vindt om met landelijke doelgroepen te praten en niet met individuele groepjes. Een aantal sessies in Utrecht hebben de aanzet gegeven tot een beter overleg tussen de doelgroepen en het ministerie. Inmiddels zijn er regelmatig vergaderingen bij de Dienst regelingen in Den Haag waar het NOVO bestuur knelpunten

en verbeteringen bespreken. Het is nog niet op een niveau zoals ik dat graag zou willen maar we vorderen gestaag. Een andere doelstelling is om gezamenlijk aspirantendagen te organiseren. De eerste avonden zijn reeds belegd en een ander ziet er momenteel hoopvol uit. Tevens is het NOVO, in samenspraak met het Unesco team, druk doende om de valkerij in Nederland op de wereld erfgoedlijst te krijgen. Andere landen zijn reeds in een vergevorderd stadium.

Praktisch alle voorstellen, die destijds door het NOVO waren gedaan in het kader van de evaluatie van de huidige faunawet, zijn overgenomen in het evaluatie rapport van het ministerie. De huidige minister Gerda Verburg heeft in haar toespraak tijdens de heropening van het museum in Valkenswaard deze voorstellen nog een keer duidelijk genoemd. Op dit moment buigt een werkgroep zich over de inpassing van de te realiseren voorstellen in de hernieuwde flora en fauna wet. Het NOVO bestuur is schriftelijk door het ministerie beloofd dat zij mee mogen praten over die inpassing. Als alles goed verloopt dan wordt het geëvalueerde rapport in het eerste kwartaal van 2011 bij de Tweede Kamer ingediend. Valkerij zit weer in de lift en zo hoort het ook.

Ik besluit met onze lijfspreuk: "Mon espoir est en pennas"

Jan de Vries (voorzitter)
November, 2009

Ornithologisch Jaarverslag

Door: Harrie Knol
Foto's: Harrie Knol ©

Dit ornithologisch jaarverslag doet verslag over de activiteiten van de vogelvoerende leden van het verbond over de seizoenen 2006-2007 en 2007-2008. U vindt er zaken terug over de door het verbond georganiseerde jachtdagen, de individuele activiteiten van de vogelvoerende leden, de ontwikkelingen in wet- en regelgeving en het NOVO. De Flora- en Faunawet trad na een lange aanloop op 1 april 2002 in werking. Afgelopen jaar heeft er een evaluatie van deze wet en enkele aanverwante natuurwetten plaatsgevonden. De resultaten daarvan vindt u -voor zover deze bij het ter perse gaan van dit artikel bekend waren- in dit verslag.

Al enkele decennia overleggen de diverse valkerijverenigingen over gezamenlijke belangen. De afgelopen jaren zijn de ideeën van de verschillende verenigingen over de toekomst van de Nederlandse valkerij steeds vaker naar elkaar toegevoerd. Gezamenlijk wordt nu met één stem met de overheid en politiek gesproken en worden andere activiteiten aangepakt. Het Festival of Falconry dat in jul. 2007 in de UK georganiseerd werd en waar het NOVO met een stand aanwezig was om Nederland te vertegenwoordigen is hiervan een goed voorbeeld.

Het resultaat van deze toenemende samenwerking om de valkerijbelangen te dienen, is de oprichting van de stichting NOVO. Verderop in dit verslag leest u daar meer over.

Seizoen 2006-2007

In dit seizoen telde het verbond 54 geregistreerde vogelvoerende leden. Zes leden dienden geen verslag in en lieten niets van zich horen ook niet na herhaaldelijk aanringen. 34 (63%) van de vogelvoerende leden heeft daadwerkelijk gejaagd dit seizoen. Bericht van jagen werd ontvangen van L. van Asperen, P. van Blerck, H. Bruil, A.J. Bruil, W. Bus, B. Carrère, A. van Dijk, H. Dijkstra, B. Ehler, M. van den Elzen, J. Flekkens, A.J.M. Geeraas, J. van Gerven, K. van de Groep, S. Haantjes, H. Klijn, H. Knol, J. van Krijl, B.

De Hoge Vlucht

De afgelopen seizoenen loopt het aantal valkeniers met een aanwachterende slechtvalk gestaag terug. Het aantal valken dat momenteel door onze leden gevlogen wordt op deze wijze, is op de vingers op één hand te tellen. Tijd, prooidieren en veld zijn de beperkende factoren. Henk Dijkstra schreef dat de wildstand in zijn veld slecht was. De jacht met zijn nieuwe rode valk "Kim" werd sterk gehinderd door de enorme stadsuitbreiding in zijn revier. Zonder hulpmiddelen als een vlieger of ballon, slaagde Henk erin een hoog stijgende aanwachter te maken.

De Lage Vlucht

Het beeld voor de Lage Vlucht is heel wisselend. Er zijn relatief veel havikiers actief (29) en de meeste vliegen succesvol één of meerdere vogels. Op sommige plekken worden de mogelijkheden beperkt door de afwezigheid van voldoende konijnen. Op andere plekken lijkt de populatie zich weer hersteld te hebben. Opmerkelijk is dat konijnenpopulaties in stedelijke en industriële gebieden lijken te floreren terwijl in natuurgebieden de populaties zich langzamer herstellen.

Verskillende leden meldden opmerkelijke gebeurtenissen tijdens hun jachtdagen. Zo schreef Bert van Dijk dat tijdens het freeteren geen konijn maar een kat sprong. De kat kon een veilig heen-komen vinden. Hans Bruil had een uitzonderlijke vlucht met zijn nieuwe Friese havik op de Europoort. Er sprongen 2 konijnen achtereenvolgens uit een bouw en uit het zelfde gat. De havik startte op het eerste konijn, een vlucht over een lengte van 75 à 100 meter. De havik miste het konijn, draaide zich om, en vloog langs Hans heen. Vervolgens zette de vogel een tweede vlucht in op het tweede konijn welke inmiddels ongeveer 250 meter verwijderd was van de bouw. Uiteindelijk werd het konijn na 600 à 700 meter geslagen. Klaas van de Groep meldde tegenslag met zijn vogel. Tijdens het jachtseizoen is de vogel circa 2 maanden uit de circulatie geweest doordat de vogel een gebroken teen opliep tijdens een jachtvlucht. Na genezing werden toch nog enkele prooien succesvol geslagen. Harrie Knol meldde een confrontatie met een tweetal wilde zwijnen in zijn veld. Twee keizers sprongen af uit wat lage opslag grove dennen op een tiental meters verwijderd van hem. Een van de varkens zat vlak achter één van de Cockler Spaniëls aan die als bliksemafleider voor hem werkte. De confrontatie liep goed af en de varkens verdwenen zonder schade aan mens en dier aan te brengen de bosrand in. Verder werd de klapkester waargenomen dat seizoen. Fred van Leeuwen meldde dat zijn 16-jarige havik inmiddels meer dan 1.000 prooien heeft geslagen.

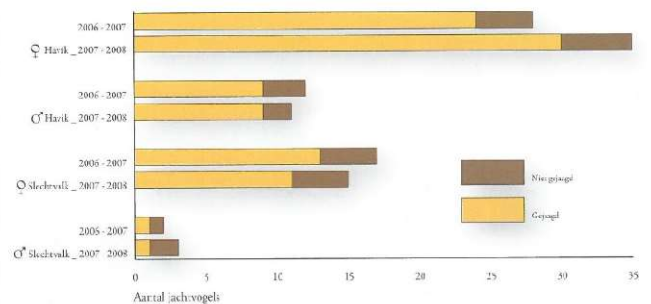

van Leeuwen, J. Meijvoeg, G. van Nie, R. Opstals, J. Poorthuis, E. Roderkerk, T. Schoutmaker, S. Smit, G. Spang, Mevr. T. Stapert, E. Starreveld, E. Strcken, A. Velthuisen, T. Velthuisen, W. van de Vlassaker en J. de Vries. Van de volgende leden werd wel bericht ontvangen maar deze leden konden door diverse omstandigheden geen vogel vliegen: J. Achterberg, Mevr. M. van Assema, R. Bloeme, E. Bokhorst, B. Geritsen, J. Kolman, T. de Kuiper, Mevr. A. Rood, J. Staal, A. Teunissen, J. van de Vlassaker, R. de Vries en P. de Wit. Van de 33 haviken en 14 valken die gejaagd werden door de 34 leden, werden in totaal 1212 geslagen prooien gemeld.

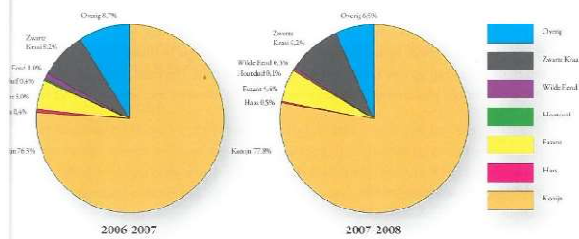
Een groot aantal leden gaf ook het aantal dagen op dat zij gejaagd hebben. Gemiddeld joegen 29 leden 36 dagen in het seizoen. Dit gemiddelde werd significant omhoog getrokken door 3 leden die tussen de 100 en 150 keer per seizoen joegen. Zonder deze leden zou het gemiddelde aantal jachtdagen op 27 liggen. De gemiddelde duur van een outing bedroeg 3¼ uur.

Hij schreef dat de prestaties van de vogel geleidelijk aan minder worden. Vooral de wendbaarheid schort te kort en was merkbaar op de konijnenjacht. Met een net aangeschafte rode vogel beleefde Fred avonturen in zijn nieuwe duinjacht. De rode vogel slaagde erin om wat aas uit de handschoen te rukken en Fred verloor contact met de vogel. De volgende ochtend was Fred vroeg in het duin terwijl er een zware storm woedde. De vogel werd diverse malen gezien maar er werd geen signaal van de zender ontvangen. De volgende dag werd taal nog teken ontvangen. Aan het einde van de middag werd de ontvanger geprobeerd en een zwak signaal ontvangen. Fred vond de vogel in dichte duindoorn met een bijna volle krop op een konijn en kon haast zo opnemen. Hij vond haar op nog geen 200 meter van de plaats waar hij contact verloor terwijl de wind met windkracht 12 had gewaaid.

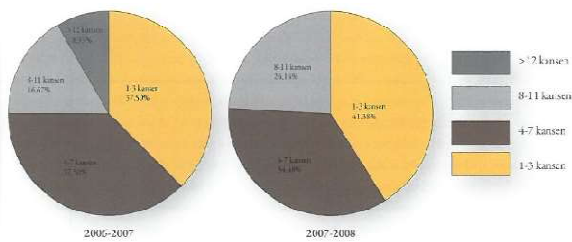
Jachtvogels per soort en geslacht
Seizoen 2006-2007 & 2007-2008

Geslagen prooiën per prooisocië
Seizoen 2006-2007 & 2007-2008

Gemiddeld aantal kansen per jachtdag
Seizoen 2006-2007 & 2007-2008

Seizoen 2007-2008

In dit seizoen telde het verbond 58 geregistreerde vogelvoerende leden. Zes leden dienden geen verslag in en lieten niets van zich horen ook niet na herhaaldelijk aandringen. 35 (60%) van de vogelvoerende leden heeft daadwerkelijk gejaagd dit seizoen. Bericht van jagen werd ontvangen van L. van Asperen, Mvr. E. Bierman, P. van Bleres, H. Bruil, A.J. Bruil, W. Bus, A. van Dijk, B. Ehler, M. van den Elzen, J. Fleskens, A.J.M. Geerars, J. van Gerven, K. van de Groep, S. Haantjes, J. Hoogevraat, H. Klijn, H. Knol, J. van Krijl, F. van Leeuwen, J. Meijvogel, C. van Nie, H. Opstals, J. Poorthuis, E. Roderkerk, H. Rijke, T. Schoemaker, G. Spang, E. Starreveld, L. Sterken, R. Sterken, A. Teunissen, T. Velthuisen, W. van de Vlasakker, J. de Vries en W. Vrijenhoek. Van de volgende leden werd wel bericht ontvangen maar deze leden konden door diverse omstandigheden het afgelopen seizoen geen vogel vliegen: Mevr. M. van Assema, R. Bloeme, E. Boerman, E. Bokhorst, B. Gerritsen, H. Heuvel, T. de Kuiper, Mevr. A. Rood, S. Smit, Mevr. T. Stappert, P. Teunissen, J. van de Vlasakker, W. de Vries en P. de Wit.

Van de 39 Flaviken en 12 Slechtvalken die gejaagd werden door de 35 leden, werden in totaal 1493 geslagen prooiër gemidd.

Een groot aantal leden gaf ook het aantal dagen op dat zij gejaagd hebben. Gemiddeld joegen 35 leden 32 dagen in het seizoen. Dit gemiddelde werd significant ontltoog getrokken door 1 lid die 200 keer dit seizoen joeg. Zonder dit lid zou het gemiddelde aantal jachtdagen op 26½ liggen. De gemiddelde duur van een outing bedroeg 3¼ uur.

De Hoge Vlucht

Willy Bus verloor bijna zijn rode slechtvalk Orong tijdens een jacht op fazant. Een foxerrière van een wandelaar had een fazant uit de dekking gestoten terwijl de valk van Willy juist aan het klimmen was boven zijn voorstaande hond. De valk bond de fazant in de lucht en terwijl beiden naar beneden tuimelden, rende de foxerrière er achteraan. Mer een sneekdruk kon de eigenaar van de hond erger voorkomen en rende direct naar de vertwijfelde Willy die zoekende was naar zijn vogel. Al met al liep het avontuur goed af.

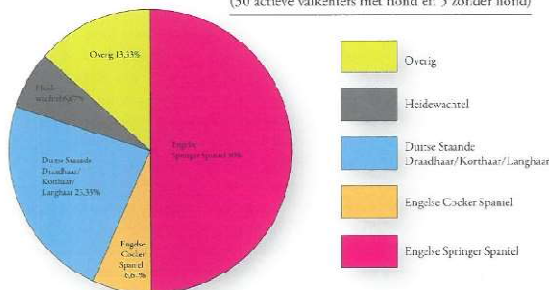
De Lage Vlucht

Bert van Dijk schreef dat zijn havik door ervaring een echte doorstarter geworden is hergeen resulteerde in mooie lange vluchten. In het veld zag hij dit jaar een vrouwelijke Blauwe Kiekerdie die door het territorium van een Slechtvalk vloog (deze vogel broedt op de schoorsteen van de energiecentrale) en direct een escorte kreeg, met flinke aanvallen tot aan de grens van neutraal veld. Voorts zag hij dit jaar in zijn jachrveld, smelken, luiaard, spuw en torenvalk. Ook de aanwezige zeevogels zorgden weer voor veel sportersplezier, o.a. grote jager, middelste en grote zaagbek en ijsduiker. Ben Ehler deed uitgebreid verslag van de training van zijn rode havik die hij uiteindelijk succesvol op konijnen liet vliegen. Harrie Knol schreef dat hij tot zijn knieën in het water stond om zijn havik op te halen. In het veld van Hans Klijn sloeg Harrie's havik een konijn juist toen deze de waterkant bereikte om over te springen. Eenmaal bij de vogel aangekomen, bleek deze het konijn onder water nog vast te hebben. Konijn en vogel werden uit de sloot gehaald en nadat de laarzen leeg gegoten waren, werd de jacht met natte voeten vervolgd. Fred van Leeuwen meldde dat hij dit seizoen voor het eerst alleen maar konijnen gevangen heeft. In zijn nieuwe jachtgebied -het duin- mag hij alleen op konijnen vliegen. Het duin is een geweldig jachtgebied met schitterende natuur: en veel konijnen. Er is ook veel dekking, waaronder duindoornstruiken. De vogel zit vaak los op de hard en maakt jachtvluchten over honderden meters. Meestal geen schijn van kans maar wel leuk om te zien en de havik wordt er behoorlijk sterk van. Maar in ieder stadium zit een slang, zo schreef Fred. Eind december kwam hij er achter dat het bosbeest van zijn vogel behoorlijk beschadigd was. Stukjes afgestorven bot werden naar buiten gewerkt. Antibioticum vond de dierenarts nog niet nodig. Tot zijn grote verbazing kwam Fred er achter dat ook het bosbeest van zijn oude vogel op precies dezelfde plek beschadigd was. Deze vogel heeft 17 jaar in en om Amsterdam zonder problemen op spoordijken gevlogen. Twee maanden in het duin en de bos is beschadigd. Harde aanvragen met de duindoorn was vermoedelijk de oorzaak hiervan. Gerritjan van Nie schreef nog nooit zo'n slecht seizoen te hebben gehad: oorzaak VHS. Ook vanuit de auto wordt alles steeds moeilijker drukker verkeer, boerderijen van stellingen zonder "schadebestrijdingsbelang" maar met duifjes, poelepataten, pluimvee, keffende zenuwhondjes en andere storende elementen. Boeren komen steeds vaker op hun land met steeds zwaardere machines. Omlaats deze

fenomenen zag Gerritjan dit jaar vaker dan anders de cultuurvolger slechtvalk, o.a. meermalen in hoogspanningsmasten pal achter zijn huis. Nog zeker dan grote zilvertreigers en aalscholvers. Theo Velthuis meldde dat er weinig konijnen in het veld zijn. Bovendien had zijn havik startproblemen en kon niet genoeg snelheid maken. Later bleek dat het sleutelbeen gebroken was en niet aan elkaar groeide. Met schroeven en een plaatje werd het sleutelbeen weer aan elkaar gezet. Op het moment van schrijven is nog niet duidelijk of dit de startproblemen oplost. Wim van de Vlasakker meldde dat de stand van het konijn op de Hoge Veluwe zeer slecht was en steeds slechter wordt.

Honden per ras in gebruik door valkeniers
(30 actieve valkeniers met hond en 5 zonder hond)

Honden

De meeste leden die één of meerdere vogels vliegen, gebruiken ook een hond. Uiteraard hangt het ras samen met het gebruik van de hond. Zo zijn er naar verwachting relatief weinig Engelse staande honden aanwezig, hetgeen in lijn is met het beperkte aantal leden die een aanwachter vliegen. Bij de havikiers is de Engelse Springer Spaniel met voorsprong het populairste ras. Maar liefst 50% van de hondenbezitters jaagt met dit ras. De Engelse Cocker Spaniel is de enige andere variëteit Spaniel die gebruikt wordt. Sussex, Field, Welsh, en Clumberspaniels ontbreken. Opmerkelijk

Engelse Cocker Spaniel, Falconier's Favoriete Bramble

Verbandsjachtdagen

In de afgelopen twee seizoenen organiseerde het bestuur verschillende jachtdagen voor de leden en donateurs van het verbond. Het streven is om voor de diverse vormen van valkerij die in ons land bedreven worden een speciale jachtdag te organiseren. Voor de havikiers vond er een dag plaats op 9 december 2006 en 8 december 2007. Beide keren waren we te gast bij het Havenbedrijf Rotterdam. De Maasvlakte en Europort bieden nog steeds een ruim aanbod van konijn, geschikt voor een mooie verbandsjachtdag met een gezelschap van 10 tot 15 havikiers en publiek.

In het weekeinde van 24 tot 26 november 2006 werd op initiatief van Ben Ehler en het AM-bestuur een gezamenlijk jachtweekend met de Bund Deutscher Falkner georganiseerd. Een klein aantal leden had zich aangemeld voor dit weekeinde. Helaas haakten sommige mensen op het laatste moment af waardoor de Nederlandse deelname uiteindelijk zeer mager was. De Duitse gastheer was uiteraard teleurgesteld. Naast Ben Ehler en Hans Kleijn, waren aanwezig Frits en Henk Dijkstra met zijn valk, Wim van de Vlasakker met havik en nog enkele AM-leden als bezoeker.

Voor de vuistvogels werden twee jachtdagen georganiseerd op Zwarte Kraaien in de Eem-polder. Daar waren we voor de tweede, respectievelijk derde keer te gast bij de WBE de Eem. De jachtdagen in dit 7.000 hectare grote veld vonden plaats op 2 februari 2007 en 8 februari 2008. De Eem-polder is een waar paradijs voor vogels. Ik lees in mijn aantekeningen dat we er in 2007 ondermeer honderden ganzen zagen, waaronder Kolgans. Grauwe gans en Canada gans. Verder zagen we ook een sperwer, torenvalk, grote zaagbek en verschillende grote zilvertreigers.

In 2007 werden slechts twee valken gevlogen. Jan de Vries en Tula Steper: vlogen elk een valk. Uiteindelijk werd de dag afgesloten met een zwarte kraai op het tabkau die door de valk van Jan achter een boerderij op de erfafscheiding geslagen werd.

Tijdens de voorbereidingen voor deze dagen werd het wel steeds duidelijker dat het moeilijk is om voldoende valkeniers bijeen te krijgen voor een dergelijke dag. De laatste keer in 2008, had alleen Jan de Vries zich aangemeld met een valk. Door aanvulling van buiten het verbond met een tweede valkenier vond de dag toch doorgang en kon deze succesvol worden afgesloten met een geslagen zwarte kraai.

De moeilijkheden voor het organiseren van een jachtdag met aanwachters zijn zo mogelijk nog groter. Zoals eerder in dit artikel aangehaald, is er binnen ons verbond nog slechts een enkeling die succesvol een aanwachter vliegt. Eén van de meest succesvolle valkeniers die aanwachters vloog was ons ere lid Henk Dijkstra die in de zomer van 2008 overleefde.

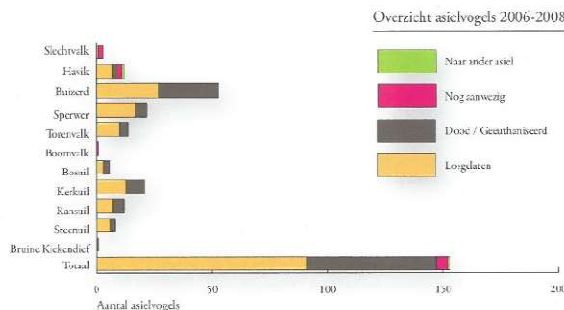
is het relatief hoge aantal Duitse Staande Draadharen. De Duitse Staande Draadhaar behoort samen met de Korthaar en de Langhaar tot de Continentale staande honden, categorie I. Dat wil zeggen dat het ruim jagende staande honden zijn. Bij onze leden worden ze echter vooral gebruikt voor de jacht op konijnen onder de havik.

Asielwerk 2006-2008

Traditioneel hebben een aantal vogelvoerende leden ook een asiolvergunning voor roofvogels. Sinds de invoering van de Flora- en Faunawet heeft het Ministerie van LNV het aantal asielhouders voor de oprang van inheemse diersoorten bevroren. De Vereniging van Opvangcentra van Niet-gedomesticeerde Dieren –kortweg VONDD- vond dit een onwenselijke situatie. De vereniging vroeg en verwierf subsidie van LNV om een protocol op te stellen om de kwaliteit van een opvang te toetsen. Een concept hiervoor werd ontwikkeld maar werd als uiterst controversieel ontvangen. De elsen zijn dermate zwaar dat een klein gespecialiseerd (roofvogel)asiel hier nauwelijks of niet aan kan voldoen zonder grote investeringen te doen. Zonder deze investeringen zal een asiel haar vergunning verliezen. Het gevolg hiervan is dat enorm veel expertise over het revalderen van roofvogels verloren zal gaan. Een besluit over het protocol wordt in 2009 verwacht.

De volgende leden deen verslag van ten minste één jaar in de periode 2006-2007 en 2007-2008: E. Boerman, J. van Gerven, S. Haantjes, G. van Nie, T. de Kuiper, J. Poorthuis, G. Spang, T. Schoemaker, L. Sterken, B. Veldhuizen, W. van de Vlasakker en J. de Vries.

Hieronder een overzicht van gerevalideerde roofvogels in die periode.

Hermee komt ook een einde aan een rijdperk waarin hij decennia lang een solide basis bood voor de aanwachterij. Voor de valkeniers die een aanwachter vliegen is ook getracht een aantal jachtdagen te organiseren. In beide seizoenen vond dat geen doorgang door een gebrek aan valkeniers met een aanwachter.

V.l.n.r.: Liene Bruil, Wim van de Vlasakker, Jan Hoogeveen, Jos van Krijl, Arno Teunissen en Tessa Schoemaker (8 december 2007)

V.l.n.r.: Frits Kleijn, Jan de Vries, Gerritjan van Nie, Harrie Koel, Miranda van Assena, Ad Biemans, Jack Uiterwaal, Tula Steper en Wim van de Vlasakker Foto: Agnita Rood (2 februari 2007)

NOVO

Het Nationaal Overleg Valkerij Organisaties, kortweg NOVO, is in de loop van 2008 een formele rechtspersoon geworden. Er is gekozen voor een stichtingsvorm waarbij de bestuursleden voort moeten komen uit de aangesloten verenigingen. Thans zijn bij de stichting aangesloten Valkerij Equipage Jacoba van Beieren (Adriaan Koster, Harrie Wagenaar), Orde der Nederlandse Valkeniers (Willem Vrijenhoek, voorzitter, Johan van Keppel, secretaris) en het Nederlands Valkeniersverbond Adriaan Mollen (Harrie Knol, Jan de Vries, penningmeester).

De stichting heeft ten doel:

- Het behouden en bevorderen van de jacht met jachtvogels;
- Het vertegenwoordigen van de aangesloten organisaties in de richting van politiek en overheid;
- Het namens de aangesloten organisaties verzorgen van de externe communicatie;
- Het verzorgen, al dan niet gezamenlijk, van aspirantendagen;
- Het organiseren van examenondersteuning aan de Stichting F en F wet examens of enig rechtsopvolger daarvan;
- Het deelnemen aan vergaderingen van de International Association Falconry (IAF);
- Het verrichten van alle verdere handelingen, die met het vorenstaande in de ruimste zin verband houden of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

De afgelopen twee jaar is het speelveld rondom de uitvoering van de Flora- en Faunawet voortdurend in beweging. Vooral rondom de administratie voor het houden en fokken van haviken zijn er regelmatig veranderingen en/of onduidelijkheden.

Goed nieuws is dat de alom betwiste bezitsontheffing voor de havik een langere houdbaarheid heeft gekregen. De geldigheid van de ontheffing die nu afgegeven wordt, is vijf jaar in plaats van één jaar. De leges voor alle mutaties in die periode zijn inbegrepen. Dat betekent een aanzienlijke lastenverlichting voor valkeniers. Natuurlijk is het zo dat wij liever hadden gezien dat de bezitsontheffing in haar totaliteit was verdwenen. Daar blijven we uiteraard naar streven.

In de loop van het afgelopen seizoen is de Dienst Regelingen van LNV haar beleid dat een havik slechts op één bezitsontheffing geregistreerd kan worden strakker gaan handhaven. In het afgelopen jaar werd hen duidelijk dat sommige vogels op meerdere bezitsontheffingen stonden geregistreerd. Vanuit een controle en handhavingaspect wordt dit door Dienst Regeling niet wettelijk geacht. De overheid wil te allen tijde weten waar welke vogel staat. Het NOVO heeft aangedragen dat mutaties op ontheffingen soms wel acht weken duren voordat zij hebben plaatsgevonden en dat het voor valkeniers noodzakelijk

De examencommissie heeft ook de wens om het theorie-examen voor het jagen met jachtvogels te verbeteren. De bestaande leerstof in de opleiding voldoet niet en is uiterst summier. Er is een aanvullende valkerijmodule met bijbehorende examenvragen in voorbereiding waarvan wij hopen dat deze in 2009 afgerond zal worden.

Evaluatie Flora- en Faunawet

In de zomer van 2008 en het jaar daaraan voorafgaand is onder verantwoordelijkheid van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de natuurwetgeving geëvalueerd. Het gaat om de Natuurbeschermingswet 1998 (Nbwet), de Flora- en Faunawet (Ffwet) en de Boswet. Deze evaluatie vloeit voort uit toezeggingen, wettelijke verplichtingen en uit het in 2003 verrichte Interdepartementaal Beleidsonderzoek naar de implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het NOVO heeft veel energie gestoken in het duidelijk maken van haar visie aan de politiek en LNV.

Op 11 juli 2008 zond het kabinet het eindrapport van de evaluatie van de natuurwetgeving, getiteld 'Over wetten van de natuur. Evaluatie van de natuurwetgeving: bevindingen en beleidsconclusies' naar de Tweede Kamer. Er valt veel te vertellen over dit rapport en ik raad geïnteresseerden aan het rapport integraal te lezen. De belangrijkste algemene conclusie is dat het kabinet er de voorkeur aan geeft de drie onderzochte wetten te integreren in één nieuwe wet.

De valkerij komt meermaals aan de orde in de evaluatie. Dat is zeker te danken aan de inspanningen van het NOVO die in de aanloop van de evaluatie deelgenomen heeft aan een consultatiebijeenkomst. Een aanbeveling opstelde en meerdere malen individuele contacten had met betrokkenen.

Ten aanzien van de uitbreiding van jachtvogelsoorten luidde de conclusie: *Een uitbreiding van soorten waarmee gejaagd mag worden in de valkerij is mogelijk. De beperking heeft bij uiterste inzien geen toegevoegde waarde. In de praktijk blijken de risico's van kruising of verdringing van inheemse soorten als gevolg van het ontsnappen en verwilderen van uitheemse soorten jachtvogels gering. Een uitbreiding zal ook geen gevolgen hebben voor de handel in roofvogels. Deze handel is gereguleerd in de CITES-basisverordening. Aangezien slechts gefokte jachtvogels bij de jacht mogen worden gebruikt, bestaat er geen risico op het ontstaan van een illegaal handelscirculair.*

Er is geen noodzaak om het aantal soorten waarop met roofvogels gejaagd mag worden uit te breiden. Overigens is in het kader van beheer en schadebestrijding de inzet van roofvogels in meer gevallen mogelijk. Het NOVO had overigens wel om een uitbreiding gevraagd. Jaist de soorten waar nu in het kader van schadebestrijding zal op gevolgen kan worden,

is dat zij hun vogel bij een collega-valkenier kunnen plaatsen. Bijvoorbeeld in het geval van ziekte, vakantie en fok. Veelal wordt de vogel dan bij dezelfde valkenier geplaatst en bovendien is de mutatie in de meeste gevallen niet acht weken van te voren bekend en van korte duur. Verder zijn er valkeniers die gezamenlijk één vogel vliegen. Dienst Regelingen heeft hiervoor begrip en werkt aan een richtlijn, zodat aan onze wensen tegemoet gekomen kan worden.

Examen voor de jacht met jachtvogels

De Flora- en Faunawet stelt eisen aan het verkrijgen van een valkeniersakte. Eén van die vereisten is het diploma. Het examen voor het diploma bestaat uit een theorie- en een praktijkdeel. Het theorie-examen is nagenoeg gelijk aan het theorie-examen voor de reguliere geweerjacht. Enkele geweespecifieke hoofdstukken zijn uitgezonderd en het aantal vragen bedraagt 60 i.p.v. 75. Het praktijkexamen wordt ingevuld door een tweejarige stage. Zij twee verschillende methoden die elk een waardering geven voor het stagejaar. De waardering van de elf vastgelegde vaardigheden en de verslaglegging van de stagejaren worden vervolgens beoordeeld door de examencommissie.

De Examenkamer - een onafhankelijke toezichhoudende organisatie voor de borging en verbetering van de kwaliteit van de examens en de onafhankelijke examinering - adviseerde de overheid om het praktijkexamen voor de valkerij te professionaliseren en te objectiveren. De afgelopen twee jaar is daar veel energie in gestoken. De valkerij, verenigd in het NOVO, werd gevraagd om expertise te leveren.

Een werkgroep bestaande uit Kees de Kroon (SjN examencommissie), Wim van de Vlasakker (SjN valkerijdeskundige examencommissie), Harry Wagenaar (Valkerijequipage Jacoba van Beieren), Ties van Engeland (Orde der Nederlandse Valkeniers) en ondergetekende hebben zich gebogen over hoe een praktijkexamen voor de valkerij afgenomen zou kunnen worden. Uitgangspunt bij het te ontwikkelen examen waren de 11 vaardigheden die in de wet beschreven staan. Een ander uitgangspunt was dat in beginsel niet met levende jachtvogels gewerkt zou worden tijdens het examen. Na een jaar hard werken ligt er nu een concept voor het praktijkexamen op de plank waarbij de 11 vaardigheden op een objectieve manier getoetst kunnen worden. In februari 2008 heeft er een proef plaats gevonden waarbij het ontwikkelde examen in de praktijk getest werd met twee proefkandidaten. De proefkandidaten waren personen die recent hun diploma hadden behaald. De resultaten daarvan waren bevredigend. Het is nu verder aan de overheid om te beslissen wanneer dit examen ingevoerd kan worden. Uiteraard zal het NOVO adviseren en onderhandelen over een overgangsregeling voor valkeniers die momenteel in opleiding zijn.

hadde we graag meer permanent voor de valkerij geborgd gehad. Er is ook gekleefd of er noodzaak bestaat om de valkeniersakte te handhaven. Uit de evaluatie blijkt dat de valkeniersakte niet kan worden afgeschaft. Handhaving van de valkeniersakte is gewenst om de mogelijkheid te behouden om regelmatig controle uit te oefenen op de doelgroep. Hierdoor kunnen ook de bonafide valkeniers beter worden onderscheiden van de minderheid die zich inlaat met wisselen, zoals de illegale ontroeping van en illegale handel in roofvogels. Er kunnen wel lastenverminderingen maatregelen worden getroffen, namelijk door verlenging van de geldigheid van de akte van één naar vijf jaar en door samenvoering van de akte met de bezitsontheffing (artikel 75 Ffwet) die nodig is om gebruik te kunnen maken van banken. Deze dubbele tests kan worden geïntegreerd.

Het kabinet is voornemens bij de uitwerking in wetgeving te bezien of de leges ten aanzien van de valkeniersakte verlicht kunnen worden. Bij het voorstel in vervolg op de evaluatie zal eveneens worden gekeken of er een verruiming van de numerus fixus mogelijk is. Er geldt nu een numerus fixus voor de uitgifte van valkeniersakten van 200. Het kabinet wil een numerus fixus in stand houden als instrument om indien nodig een eventuele ongewenste groei te kunnen afremmen.

Uit de evaluatie bleek ook dat de CITES-regelgeving nadere aandacht behoeft. De minister van LNV zal verbeteringen doorvoeren in de uitvoering van de CITES-regelgeving. Zo zal het mogelijk worden gemaakt om CITES-vergunningen digitaal aan te vragen. Verder zal een versnelde behandeling van eenvoudige aanvragen worden ingevoerd. Onderzocht zal worden of voor bepaalde fok- en kweekgroepen, ter bevordering van de handel in nakweek uit deze gecontroleerde omgeving, een versnelde en vereenvoudigde behandeling van aanvragen kan worden ingericht. Tijdens gesprekken die het NOVO met Dienst Regeling in 2008 voerde, is aangegeven dat de valkerij één van die doelgroepen zou kunnen zijn.

De evaluatie gaat ook nader in op het jagen in natuurgebieden

Op dit moment geldt een algemeen jachtverbod in bepaalde natuurgebieden op grond van artikel 46, derde lid, van de Flora- en Faunawet. Doel van de werking en instrumenten van de Natuurbeschermingswet 1998 is de vraag of dit algemene jachtverbod niet evenredig is, zoals de motie Schreijer-Pierik aangeeft. De Nbwet biedt instrumenten, beleidsplannen en vergoedingen, om bij potentieel schadelijke activiteiten, zoals jacht, per gebied maatwerk te leveren en de betrokken belangen af te wegen. Het jagen met roofvogels naar valkeniers zou bijvoorbeeld goed kunnen passen in natuurgebieden. De inzet van jachtvogels is milieuvriendelijk en bovendien jagen de vogels alleen op hun natuurlijke prooiën. Het Nationaal Overleg Valkerij Organisaties heeft aangegeven een dergelijke uitbreiding van het jachtgebied te ondersteunen. Of en onder welke voorwaarden de jacht in genoemde gebieden kan plaatsvinden, kan het best voor elk gebied afzonderlijk worden bepaald. Er zal daarbij per geval een goede afweging

gemaakt moeten worden of jacht kan worden toegestaan. De opheffing van het jachtverbod in natuurgebieden betekent dan ook gezins dat de jacht volledig wordt vrijgegeven.

Het kabinet heeft aangegeven dat in het wetsvoorstel in vervolg op de evaluatie, het voorstel opgenomen zal worden om het algemene verbod op te heffen. Over het voornemen om het jachtverbod op te heffen, heeft overleg plaatsgevonden met het beleidskader Fauna-beheer. De hierin gemaakte opmerkingen zullen worden meegenomen bij een eventuele wetswijziging.

De evaluatie en de reactie van het kabinet in vervolg hierop levert zo voor de valkerij meerdere openingen op. Het debat met de Tweede Kamer over de evaluatie moet nog plaatsvinden en de afloop hierover is nog niet duidelijk. Verder is ook nog niet duidelijk of genoemde punten nu echt allemaal winst zullen zijn voor de Nederlandse valkerij. Bij de uitbreiding van de jachtvogelsoorten worden geen specifieke soorten genoemd. Het opheffen van het verbod tot jagen in natuurgebieden, verbeterde CITES-uitvoering en lastenverlichting door verlenging van de geldigheid van de valkeriersakte tot 5 jaar zijn belangrijke verbeteringen.

Summary

The article reports about hawking activities of the club and individual members in the hawking season 2006-2007 and 2007-2008, club meetings and developments in regulation relevant to falconry and CITES. Approximately 35 members have been successfully hawking in these two seasons with either goshawks or peregrines or in few cases both. The number of falconers flying successfully a peregrine, whether waiting on or out of the hood, is going down by the year. Less than a handful are keeping up this skill. In 2008 a new body representing the Dutch falconry clubs was formally set up: NOVO. NOVO's object is to preserve falconry in its widest context and to act as the liaison between falconers and government. The three main falconry clubs in the Netherlands have joined. NOVO is also active in assisting the SNJ -the official body to develop and execute hunting exams in the Netherlands- to develop a falconry exam (theory and practice). Lastly, an account is given of developments in falconry and CITES regulation. The government evaluated the Flora & Fauna law, a law now been in place 5 years and regulates the protection of plant and animal life. The relevant results for falconers is that the government is proposing an extension of the list of birds that can be used in falconry, as well as that the number of 200 granted licenses can be raised. In addition costs can be decreased, integrating some mandatory documents and by extending the validation period of a license to 5 years. Implementator of these proposals is to be expected in the next few years.

Schotland

Door: B. Ehlert

Samen op reis, twee leden van Adriaan Mollen en twee leden van Jacoba van Beieren zijn op zaterdag 8 november naar Schotland afgereisd. Eerst met de boot naar Newcastle, wat op zich al een feest is, daarna nog 6 uur met de auto. De reis verliep spoedig, soms reden we door de zon, soms door de regen en later door storm, sneeuw en ijs. De vogels hielden zich goed, maar twee er van hadden toch wel een grote mond. Om een uur of vier kwamen we aan bij de oudste brug van Schotland waar we links af gingen en binnen tien minuten kwamen we aan bij ons logeeraadres, Feith Mhor Lodge. Vriendelijk werden we ontvangen door de game keeper Ian en de house keepster Katleen. Na onze vogels verzorgd te hebben, werden onze kamers aangewezen. Een ieder van ons friste zich op en na enige tijd verzamelde we ons om de open haard om van de lange reis bij te komen met een grote pot filterkoffie. Laat ik even voostellen, Teun Schoemaker met een Fin en een Europese havik, Adriaan Koster met een Fin en een Europese havik. Dik Borgstein met een roodstaart en de schrijver van dit relaas Ben Ehlert met een Europese havik. Na een borreltje gedronken te hebben gingen we om 20.00 uur aan tafel om ons heerlijk te laten verwennen, gerookte Schotse zalm met garnaltjes, roze gebraden reerug en daarna de kaasplank. Na de koffie hebben we het niet al te laat gemaakt.

Maandag 10 November

Storm en natte sneeuw. John de eigenaar van de jacht heeft ons vanmorgen rond gereden en stukjes van zijn onmetelijke jacht getoond, vlaktes met heide, bos, smalle stroompjes en gras achtige hellingen. Bij de two old lady's liet hij ons alleen in de sterke wind, de vogels werden van hun zandels voorzien en de schoentjes verwisseld. Wij verspreidden ons, ik dacht slim te zijn en koos de luwte van een helling, het kleine goed utziende bouwte wat ik uitkies bleek een enorme bouw te zijn, maar al snel sprong er een konijn dat tegen de helling omhoog rende, de havik was gelijk onderweg maar werd boven op de berg gewoon weggeblazen. Adriaan had een helling aan de andere kant van

het dal gekozen en had al snel twee konijnen in de tas. Goed is te zien dat deze Europese havik gewend is om met sterke wind te jagen. Teun zijn vogel had ook snel een konijn in de tas. Ik sta nog steeds op mijn fic, te wachten die zich wel steeds laat zien maar niet op laat pakken. Als ik ze met mijn vogel op de hand benader duikt ze weer de pijp in om enige meters verder weer naar buiten te kijken. Teun die net voorbij komt geef mij zijn konijn als hulpmiddel om de fret uit de bouw te krijgen, maar het liep anders, de fret had mij te pakken en liet mij niet meer los, gelukkig vloog de vogel op het konijn wat voor de fret bestemd was en had ik twee handen vrij om de bijtende fret met knist en vliegwerk in zijn kist te krijgen.

Even terug naar de two old ladys. De vader van de twee dames heeft de laatste wolven die nog in Schotland leefden geschoten. Als dank voor deze daad kreeg de vader en zijn twee dochters het recht om levenslang het huis te bewonen en de meisjes wonen er nog steeds. Zonder fret op een vlak stuk heide doorgejaagd maar geen konijn liet zich zien. Om 13.00 uur waren we terug bij de auto, Kathleen had een gevulde mand met van alles en nog wat meegegeven. Er is dankbaar gebruik van gemaakt. De wind bleef straf waaien en er werd besloten in de luwte van het bos verder te gaan. Weliswaar had Adriaan er al vijf in de tas en Teun al twee. Dik en ik hadden nog niets, de Roodstaart had al veel moeite om op de vuist te blijven staan en zonder fret (hij bleef veilig in zijn kist) had ik op deze plek geen kans. Bij het bos aangekomen ging een ieder zijn weg. Adriaan en ik gingen naar links en de twee anderen naar de andere kant. Adriaan verloor ik al snel uit het oog en ik ging verder alle hoopjes hout uit trappend in de hoop dat er een konijn onder vandaan zou springen. Maar na een uur had ik nog geen vlucht gehad. In een calorietje een vlucht op een Houtsnip zonder succes, maar even later trapte ik van onder een stapel hout een reusachtige zwarte Mink op zijn staart, gelukkig kon ik mijn vogel nog bij een schoentje vast houden en blazend ging hij er vandoor. De volgende dag geen konijn meer gezien. Dik, die een andere kant was opgegaan, heeft vijf konijnen laten springen en zijn Roodstaart had er een te pakken maar werd er door het konijn, dat onder een tak door rende vanaf gestroopt. Adriaan die ook op de verkeerde plek in het bos liep, had het bos aan de andere kant verlaten en probeerde al fretterend nog een konijntje te vangen. Bij een snel stromend beekje aangekomen zag hij twee otters in het water spelen, zijn dag was okay en werd nog beter toen hij een vlak plekje vond in de luwte van het bos waar zijn havik er nog vier bij ving. Teun kwam als laatste terug bij de auto, een brede gimplach op zijn gezicht, zo mooi als vandaag heb ik nog nooit gezien. Vogel in de boom en ik voor de voet, of fretterend door het bos mij voortbewegend. Uit zijn tas kwamen nog vier konijnen.

Dinsdag 12 november,

De volle krop die Teun zijn vogel gisteren gekregen heeft is niet verdukt, wel heeft ze iets uitgebraakt, maar de krop blijft vol. Teun besluit de vogel thuis te laten en met de Fin deze dag te gaan jagen. Om half elf zijn we naar het jachtveld gereden. Daar aangekomen eerst een goede kans voor de Roodstaart gezocht, maar het mocht niet baten. Dik die alleen met zijn vogel verder wilde vertrok, en een ieder ging zijn weg. In de omgeving van de steengroeve bevond zich een klein dal met in de kanten veel pijpen, de wind was minder sterk en al snel had ik drie konijnen in de tas, bij de vierde ging het bijna mis, een gefretteerd konijn rende richting de groeve, om de groeve heen is een omheining gemaakt met draad en bovencop prikkeldraad, Marit, de naam van mijn vogel, zette de achtervolging in en vloog met volle snelheid in het draad, ze startte opnieuw en

Woensdag 13 november,

De zieke vogel ziet er wat fitter uit, vocht, glucose en antibiotica in de krop gespoten. Her weer is vandaag veel beter, weinig wind en er is zelfs een zonnetje te zien. Het gebied wat we vandaag bejagen is in de buurt van de oude vrouwtjes. Teun en Adriaan jagen met hun Finen, Teun die idolaar is van het bos gaat door de groene velden, jagend richting bos, het is een goede keus, voor hij het bos bereikt heeft moet hij de vier konijnen die hij in de tas heeft onder een paar stenen achter laten plus een half blikje bier. Dik die ook richting bos ging, heb ik de hele dag niet meer gezien. Adriaan die de mer heide begroeiende helling wilde bejagen bleef een beetje voor mij in zicht. Zelf liep ik over de laag gelegen vlakke richting een boerderij waar wat kleine groene vlaktes lagen. Onderweg niets voor de voet los gemaakt, overal stroomde kleine beekjes dus voor de konijnen veel te nar. Op het eerste heuveltje veel bouwen maar er sprong niets. Iets verder, bij wat Berkenboompjes sloeg Marit haar eerste konijn, over konijntjes kan men in deze gebieden niet spreken, gemiddeld wegen ze twee kilo. Een tweede konijn wordt even later met een korte maar snelle vlucht gebonden. Tegenover dit mooie plekje lag een uitgestrekt heideveld waar ik de Grouse hoorden klokken en klinken. Soms hoorde ik de belen van de vogel van Adriaan. Een beetje uitverkoren voelde ik mij op dit moment wel, zittend op een steen begroeid met groene en rode mossen in de luwte van de Berken uitstekend over uitgestrekte heidevelden. Marit, die zeer alert op de vuist zat joeg konijnen aan die veertig meter of meer voor ons uit huppelde, twee maal wist ze op deze manier een konijn te binden. Het vermelden waard zijn de vluchten over het dal heen naar een konijn dat daar voor de bouw in het zonnetje zat. Natuurlijk loopt zo iets op niets uit, maar eenmaal fluiten en ze kwam weer de hele afstand terugvliegen. Dit gebeurde twee maal en Adriaan die dit op grote afstand volgde vertelde later dat hij er kippenvel van kreeg. Adriaan had vandaag een top dag, in het dal zag hij een Smeltken jagen en boven in de blauwe lucht observeerde hij gezamenlijk twee raven. De Fin deed het ook prima maar was lang niet zo snel als de European en miste in de hoge heide verschillende kansen. Toch had hij zes konijnen in de tas en toen hij zijn andere vogel nog even opnam ving hij er snel nog een bij. Dik kwam met een lege tas terug maar was toch tevreden omdat zijn vogel feller ging jagen. Tegen half vijf hebben we met de auto Teun in het bos opgehaald, zes konijnen had zijn Fin in het bos geslagen, vluchten door dicht hout en toch nog binden. Hij meende zelfs te zien, als hij het fretje in een belopen pijp zette, zijn havik haar duim omhoog stak en wilde hij zijn fret in een onbelopen pijp zetten dan schadde zij haar hoofd. Of het waar is weet ik niet, er was verder niemand bij maar zelf had ik ook een vergelijkbare ervaring. Marit stond 's nachts naast de Fin van Adriaan die ook haar mord niet kon houden en de hele avond stond te pochen hoeveel konijnen ze wel niet had gevangen. Ik ging naar mijn vogel en vertelde haar dit gepoch niet over te nemen. Even weelde ik te zien dat ze haar schouders optrok met een blik in haar ogen van: dat is mij te minderwaardig. Thuis aangekomen heeft de zieke vogel vijfendertig gram op temperatuur gebracht konijn geaasd.

verdween over de rand van de groeve. Wat nu te doen, eerst de vogel ophalen of eerst de fret. Snel ben ik naar de rand van de groeve gered en zag Marit op het konijn, ik ben naar beneden geklommen en heb het konijn uit zijn lijden verlost. Weer omhoog en het fretje opgespeurd. Teun, die de vlucht op afstand volgde kon niet geloven dat het konijn toch nog gebonden werd. Vier vluchten, vier konijnen. Met het hek in de omgeving voelde ik mij niet op mijn gemak en ging dieper het dal in. Er volgde een misvlucht die tegen de heuvel en tegen de wind in omhoog ging. Boven aangekomen kon ik de vogel nergens meer vinden, maar na enige tijd kwam ze uit de groeve op de loer.

De vijfde, zesde en zevende vlucht, waren alle snel en werden met de kopgreep gebonden. Acht vluchten zeven konijnen. Opvallend is dat de iets grotere vogels, ondanks hun langere en bredere vleugels meer tijd nodig hebben om op snelheid te komen, de havik van Adriaan had zijn prooi soms al binnen tien meter geslagen. Marit daarentegen had voor een vergelijkbare vlucht meestal het dubbele nodig. Na de middag picknick weer het veld in. Dik, die zijn vogel wat langer rust gunde ging met mij mee om te fretteren, de helling waarop we fretteerde liep uit in een moeras, daarachter een meer met aan de overkant een Berkenbos. Dik zette het fretje en het konijn wat na enige tijd sprong liep tegen de helling op met sterke regenwind, nu liet Marit zich niet in de luren leggen en sloeg het konijn net over de top. Dik ging zijn vogel ophalen, ik ging richting groeve. De motregen ging over in harde regen en na twee misvluchten was de vogel zo nar dat ik besloot te stoppen. Teun, die de verleiding van het aan de overzijde van het meer gelegen Berkenbos niet kon weerstaan, was op weg gegaan. Het moeras wat hij overstak was gevaarlijker als het leek en al snel zakte hij tot zijn knieën weg. Terug kon hij niet, de erige optie was doollopen. Gelukkig wist hij de overkant te bereiken en kwam als laatste met vier konijnen in de tas bij de auto aan. Adriaan had het vandaag weer het beste gedaan, een goede steek gewonnen en negen konijnen in de tas. De Roodstaart die deze week voor de eerste maal dit seizoen werd gevlogen had ook vandaag geen geluk. Thuis aangekomen eerst Teun zijn havik verzorgd, de krop is nog steeds niet leeg en het oude kaas moet in de krop bedorven zijn. Als er niets gebeurt, vergiftigt de vogel zichzelf. Met een slang zuigt Teun de krop leeg, een zoutoplossing wordt in beide bovenbenen gespoten en met een kroppaal wordt een oplossing in de krop gespoten om uitdrogen van de vogel te voorkomen. Vannacht is het de eerste volle maan van de maand november, de meeste houtsnippen komen vannacht vanuit Scandinavië naar Schotland

Donderdag 14 november,

Teun zijn vogel heeft de krop van gisteren avond niet verdukt. Vandaag heeft de Roodstaart zijn eerste twee konijnen geslagen. Dik is erg trots, Adriaan is jarig en mijn havik ging de vogel van de jarige feliciteren wat de jarige niet op prijs stelde. Het ging als volgt. Op een helling met heide had ik het fretje gezet, het konijn sprong en ging gelijk weer onder. Na tien minuten nog steeds geen konijn en ook van het fretje niets te zien. Adriaan is aan de overzijde van het dal bezig. Plotseling maakt mijn vogel zich los van de handschoen, ik ben in de veronderstelling dat er bij mij een konijn springt, maar de waarheid is anders. Bij Adriaan springt een konijn wat na een snelle korte vlucht gebonden wordt. Marit is al onderweg en ik kan niets anders doen dan door te schreeuwen Adriaan te waarschuwen, even kan hij Marit nog tegenhouden maar hij kan niet voorkomen dat mijn vogel en zijn vogel na wat geworstel samen op het konijn zitten, het liep gelukkig goed af. Teun die vroeg weg moest, twee uur rijden naar een dierenarts, had om 's morgens weggebracht. Eerst nog even mijn konijnen van gisteren ophalen zei hij. Met de vogel op de vuist vertrok hij. Aangekomen bij het hoopje stenen waaronder de konijnen moesten liggen vond hij twee afgewonden skeletten van konijn, een stukje verder een heel konijn maar het vierde was nergens meer te vinden. Gelukkig lusten dassen geen bier, het halve blikje stond onaangeroerd tussen de stenen.

Het weer is nog steeds redelijk en al snel heb ik twee konijnen in de tas, mooie vluchten, op een steile helling, omdat de konijnen steeds tegen de helling omhoog rennen besluit ik een andere plek op te zoeken, bovencop de helling staat namelijk een hek met prikkeldraad en Marit was er al eenmaal tegenaan geknald. Met Adriaan ging het goed vandaag, tien stuks in de tas ondanks dat het 's middags behoorlijk begon te regenen. Na de regen een mooi stuk opgezocht, veel pijpen maar er wilde niets meer springen. Tegen vier uur werden we door John [de verhuider] en Lau de game keeper opgehaald en keerde we terug naar huiswaarts.

Vrijdag 15 november

Teun's vogel oogt iets beter, wel heeft hij aan gewicht ingeboet, de beide benen weer ingespoten en de krop met de kroppaal gevuld met vocht, glucose en medicijnen. Vandaag weer richting steengroeve. Er staat weer een forse wind maar onze vogels weten hier al aardig mee om te gaan. In de groeve krijg ik mijn eerste haas voor, maar door de sterke wind en doordat het ook nog eens tegen de wand omhoog ging kon Marit het niet binden. Wel scilde zij boven de wand hoog op maar kon het de haas door de dichte dekking niet meer vinden. Met een fraaie appelvlucht teruggeroepen naar de vuist. Het fretje loopt goed en om half drie heb ik negen konijnen in de tas, ik ben moe en besluit Marit op te azen en naar de auto terug te lopen. Dik zijn Roodstaart heeft moeite om met de wind op

de vaist te blijven staan, desondanks weet zij weer twee konijnen te slaan. Adriaan, die een heel andere kant op was gegaan had een konijnenparadijs gevonden en er acht naar de hemel gestuurd. Teun de bosfaan is weer naar het bos gegaan, vrije volgen is de mooiste vorm van havikerij volgens de Dorse Zeeuw. Jammer dat zijn Fin discrimineert, een zwart konijn dat vlak voor de voeten opgaat word niet aangejaagd. Maar het wordt nog gekker als de Fin een geslagen konijn staat te plukken, Teun heeft op dat moment even andere bezigheden en laat zijn vogel even zijn gang gaan. Hier volgen Teun zijn woorden, er komt een haas zangelopen en passeert op drie meter de havik die zijn prooi aan het plukken is, de havik die nooit mantelt, mantelt voor de haas. Al met al had Teun vandaag weer een ras vol met tien stuks. Vanavond heeft de zieke vogel iets geaast.

Zaterdag 16 november

De laatste dag, het is weer winderig weer. Teun's vogel is weer in gewicht gezakt, maar doet de goede zorg van Teun, Adriaan en Dik, die de vogel iedere morgen en avond in de hand moeten nemen om de boven benen in te spuiten en met de krepnaald de benodigde middelen in de krop te brengen om uitdrogen te voorkomen, hebben er voor gezorgd dat ze in ieder geval nog leeft en hopelijk blijft dit zo. Voor we weg gaan krijg ze dertig gram konijn. Vandaag kiezen we weer voor het zeer grote gebied in de buurt van de steengroeve, er zijn vlaktes die door ons nog niet bejaagd zijn, bij mijn eerste fretteerpoging gaat het bij mij al mis, anderhalf uur moet ik op mijn fretje wachten en als ik bij de bus de schop ga halen kom ik niet door de steenachtige grond. Zelfs ik begin te twijfelen of ze nog wel in de bouw zit en niet verkas is. Als ze naar buiten komt kan het eindelijk verder, de konijnen springen slecht en het fretje wil slecht uit de bouw komen, waarschijnlijk door de sterke wind, hierdoor verlies ik veel tijd. Wel krijg ik nog een sterke vlucht op een zwart konijn wat jammer genoeg weet te ontkomen. Tegen twee uur zie ik het niet meer zitten en loop ik terug naar de auto. Daar tref ik Dik met een geslagen Hermelijntje. Ik vertelde Dik dat ik ging opzeten. Ondanks alles had ik vier konijnen in de tas en vond het welletjes. Kom mee zei hij, hierachter wemelt het van de konijnen en inderdaad, bij de tweede bouw die geluceerd werd liet al snel een konijn zijn oren zien, de vogel startte snel maar het konijn liep weer onder, de duivenvlucht die ik gebruikte om mijn vogel terug te roepen bleef aan mijn jaszak hangen en Marit hiag aan mijn jaszak. Het eerste konijn sprong en Marit hing nog steeds aan mijn jaszak. Na enige tijd sprong uit dezelfde bouw nog een konijn en steeds nog was ik met Marit aan het worstelen om het duivenvluchtgekte, toen ze uiteindelijk op de vaist zat sprong het derde konijn wat niet gebonden werd. Koud en kwaad op mijzelf aaste ik Marit op en klem verkleumd in de auto.

Havik Bransenthaler in konijnenhol, Arnooud Geeraert

Ondanks de wind had Adriaan weer een top dag, met dertien konijnen in de tas kwam hij bij de auto aan. Teun kwam weer als laars aan, ja, uit het bos. Zijn Fin sloeg de konijnen leedrecht naar beneden uit de toppen van de bomen, tien had hij er in de tas. Ook voor hem een mooie afsluiting van week lang jagen.

In totaal werden er honderdzesentwintig konijnen geslagen die in het veld ontweid werden, 's nachts werden ze in de schuur gelegd om af te koelen, hierna werd er een oor afgesneden zodat gezien kon worden welke ons toebehoorden. 's Morgens werden ze ingevroren.

Mijn wens om eens met de havik in de Schotse hooglanden te mogen jagen is met deze reis in vervulling gegaan. Teun wil ik bedanken voor het rijden en het steeds opnieuw vragen of ik insuline en suiker bij mij had. En voor de mooie verhalen. Dik voor het navigeren, het voor mij leucen en de pleisters en Adriaan voor het ontweiden van mijn konijnen als ik liever in de auto bleef zitten met een warme kop thee uit de mand van Katleen.

Gouda, 25 November 2008

Vogelverschikker...

Door: Gerritjan van Nie
Foto's: Nina van Veen

... of amusement

Een tekening van een duif met twee rechtopstaande fluitjes op de rug inspireerde Drs. P. Tuin, destijds conservator van het Jachtmuseum in Doorwerth, tot een zoektocht naar de functie van de fluitjes. Met zijn gebruikelijke voortvarendheid schreef hij zijn collega van het Natuurhistorisch Museum in Rouen. Dat werd het begin van een relaas dat hij publiceerde in ons Jaarboek 1989-1991, blz 56-57.

Hij ontdekte dat de fluitjes al sinds 1895 in Rouen in de collectie waren opgenomen met een verklarende tekst. Ze waren afkomstig uit de buurt van Peking en zouden "vaatours" afschrikken. Het is niet waarschijnlijk dat gieren duiven bedreigen dus was kennelijk "vaatours" bedoeld: haviken. Twijfel aan deze functie van de fluitjes is niet misplaatst. Iedere afwijking immers, inclusief vooral afwijkend gedrag, trekt juist haviken aan. Denk aan de roek met de kruisnavel of de witte staartpenen en die ene witte duif tussen de blauwe [of de blauwe tussen de witte.] Aan de tekst in Rouen wordt toegevoegd dat de fluitjes ook een broer van vermaak vormen voor de Chinezen. Dit lijkt me waarschijnlijker dan de afschrikfunctie.

Wekenlang misbruikte ik in 1992 de grandioze gastvrijheid van ons lid Mr. H.W. ten Bosch in Bandung. Ik geloof niet dat in Indonesië wedvluchten gehouden worden naar Europees model. Wel zie je overal jongetjes die duiven tegelijk loslaten die kennelijk zo snel mogelijk naar hun makkers verderop horen te vliegen, aangemoedigd door kreten en rammellende voerblikjes. Deze duiven zijn veel forsere dan de onze. Een enkele duif in rondvliegende koppels draagt een fluitje.

Op mijn verzoek demonstreerde de vogelkoopman ons hoe dat op de staart bevestigd werd. Daartoe trok hij een van zijn duiven een stevige handpen uit en sneed die op maat, 2 tot 3 cm. Het verticale doorboorde plaatje onder het fluitje werd tussen de middelste staartpenen door geduwd en het op maat gesneden schachtje klem gezet in het boorgaatje door het plaatje. De middelste staartpenen komen klem te zitten tussen fluit"boeden" en het pennerje. Best mogelijk dat een draadje als in het 19-de eeuwse China ook werkt zoals de Franse tekst zegt. De [roef] vogel- en fluitjeskoopman deelde mijn mening dat er geen sprake was van roofvogelverschrikking maar van amusement. Ook Henk Keunig,

vallenfolkier en goed thuis in Indonesië, deelt deze opvatting. Onze erelic Sjoerd Haantjes denkt er zo over op grond van zijn ervaring in China. Daar zijn naar zijn mening de duiven nog groter dan de grote Indonesische, wat lijkt te kloppen met de grootte van de Bandungse exemplaren vergeleken met zijn Chinese.

De heer Champion, auteur van de tekst in het museum te Rouen, schrijft anno 1895 dat "de duiven door toedoen van deze vinding beschut zijn tegen alle gevaar." Toch afschrikking en bescherming of eerder amusement? Wie neemt de proef op de som met zijn havik en een fluitende duif?

Acruele informatie op Internet is zeer uitgebreid b.v. over gebruikte materialen als de doorns van de lapelboom voor de Indonesische fluitjes en andere dan op de vogelmarkt te Bandung gedemonstreerde manieren van bevestiging.

Bandung, eind 20-ste eeuw, dubbel

Bandung, eind 20-ste eeuw, enkel

Chinees, twintigste eeuw, dubbel

Bandung, 2 enkele, 1 dubbele

Chinees, barok ontwerp met 2 x 2 zijfluitjes, alle vijf 20-ste eeuw
Chinees, rechts, dubbel "gewoon"

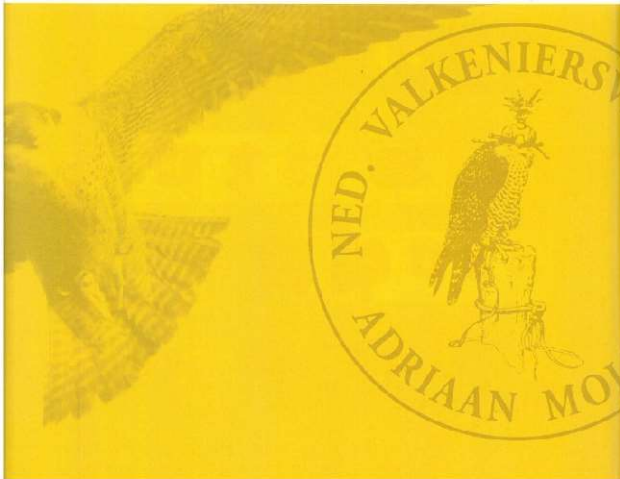
Alle Indonesisch, op Nederlandse duiven

Internet

www.duivenfluitjes.nl
www.duivenfluitjes.van.Piet.Visser.nl
duiven.startpagina.nl/markt->duivenfluitjes
<http://home.wanadoo.nl/piet-marja/fluitjespiet>
www.mocjckijken.nl
www.eagehunter.co.uk [filmje]/ klik op chinese falconry equipment = dralen, huiven.

Boek

Wang Shixiang Beijing pigeon whistles, 1999, ISBN 7538256369,
112 pag. Chinees/Engels
US\$ 27,95 [€ 19,50] excl. verzendkosten

Uit oude afleveringen van de Meierijsche Courant

Door: Gerritjan van Nie

W ingeveer twintig jaar geleden citeerde ons latere erelid Jan Staal oude afleveringen van de Nederlandse Jager in ons Jaarboek 1987-'88-'89. Deze citaten blijken afkomstig uit de Meierijsche Courant van 1899, 1900, 1902, 1903 (en 1908?) en zijn een soort jaarlijkse tableaugegevens van de valkenvangst "door den heer K.Th. Mollen en zijne knechten". De redactie van het Jagerij wijzigde een enkele vakterm maar citeerde de tekst uit de Courant verder letterlijk. Ons lid Dr.J.M.P. van Oorschoot noemt de Courant ook in zijn proefschrift "Vorstelijke vliegers en Valkenswaardse valkeniers." Uit de jaren 1904 tot en met 1920 hierbij een bloemlezing als aanvulling op het artikel van Jan Staal.

13 September 1904. Ierwijl de heeren K. Mollen en J. Meas op jacht waren zagen zij een slechtvalk (*falcis communis*) iets dragende in zijn klauwen. Door de genoemde heeren achtervolgd bleek weldra dat de roofvogel een postduif had gevangen met een ringetje gemerkt 7.a.04.196. Toevallig had men ook den vorigen dag op dezelfde plaats een duif ontnomen aan de klauw van een roofvogel, waarschijnlijk dezelfde. Deze duif droeg een ring 4.Sa.N. H.

27 September 1904. Het seizoen voor de valkenvangst is aangebroken. De heer K. Th. Mollen is thans weer bezig zijne tophutten op te slaan, alwaar hij Zaterdag met de vangst een begin zal maken. Voorloopig zullen er twee hutten worden opgeslagen, n.l. in de hei onder Heeze en Wintelre. Wij wenschen den heer Mollen eene gunstige vangst, opdat hij spoedig de verlangde collectie bij elkaar heeft.

17 November 1904. De valkenvangst is geëindigd. Vrijdag a.s. verneemt de heer K. Mollen zijn laatste collectie naar Engeland. De vangst is dit jaar zeer gunstig geweest.

1905

7 October 1905. Voor den valkenier is thans het seizoen voor den valkenvangst weer aangebroken. Voor den heer K. Th. Mollen zijn dit jaar de tophutten opgeslagen onder de gemeenten Valkenswaard, Heeze en Wintelre. Evenals andere jaren is deze vangst begonnen 1 October. Niettegenstaande het ongunstige weder mag de vangst tot heden gunstig heeten, want reeds 3 exemplaren heeft men weten te bemachtigen en wel een oude valk onder Valkenswaard en 2 roode (jonge) valken onder Wintelre. Sterke wind en regen werdt bij die vangst niet verlangd.

23 November 1905. Tot heden toe werden door onzen valkenier K. Th. Mollen 18 valken gevangen. Ofschoon dit niet het verciachte getal is, heeft men de vangst gesloten wegens het ongunstig weder, dat vroeger dan de andere jaren zijn intrede heeft gedaan.

1906

11 October 1906. De valkenvangst door den heer K. Th. Mollen is thans weer als andere jaren in werking. Het begin mag dan ook wel voorspoedig worden genoemd. De eerste acht dagen heeft men 8 prachtige exemplaren weten te bemachtigen.

8 November 1906. De valkenvangst is voor dit jaar weer afgelopen. Het seizoen mag buitengewoon goed genoemd worden, want reeds eenige weken vroeger dan andere jaren wist de heer K.Th. Mollen het vereichte getal te bemachtigen. De aflevering van 19 stuks naar Engeland geschiedde Dinsdag.

1907

29 October 1907. Valkenvangst. Evenals het vorige jaar zijn dit seizoen weer de huten voor de valkenvangst opgeslagen onder de gemeenten Leende en Wintelre. Het eerste exemplaar werd dit seizoen gevangen onder eerst genoemde gemeente. Reeds 18 valken heeft men weten te bemachtigen, wat wel een gunstige vangst kan worden genoemd, daar er vele slechte dagen zijn geweest, voor de afgevoerde week door regen en mist en te weinig oostenwind. De valkenier de heer K.Th. Mollen, heeft de eerste vijf valken al reeds tam. Nog enkele exemplaren moeten worden gevangen om het gevraagde getal te kunnen afleveren.

24 December 1907. De bekende valkenier de heer Karel Mollen heeft ook dit jaar met de valkenvangst zich weer bezig gehouden. Door genoemde heer werden 8 "rooie" (wijfjes)valken, door Bierens, zijn knecht, 7 rooie, waaronder een oude, 1 oud talleke (mannetje) 1 jong talleke gevangen. Door den anderen knecht van M. werden gevangen op 2 October een rooie, 3 October een sperwer, 4 October een talleke, 8 October een rooie en 1 sperwer, 19 October 1 talleke, den 22sten een rooie, 2 November 1 talleke en 4 November een rooie. De vogels werden geleverd aan de Old Hawking Club te Lyndhurst in Engeland, de enige overgebleven Valkenjagersclub in Europa. [Deze vermelding komt vrijwel letterlijk voor onder een andere datum in het eerder genoemde artikel van Jan Staal, zie daar en hieronder op 11 november 1911.]

1908

6 October 1908. De heer K.Th. Mollen is den 1en October -St. Bavo, den patroon der valkeniers- weder ter jaarlijksche valkenvangst getogen. De eerste luit is uitgezet onder de gemeente Heeze. Binnen enkele dagen zullen die onder Wintelre en Leende worden in orde gebracht.

28 November 1908. AS, alhier dezer dagen voor den heer K.Th. Mollen op valkenvangst zijnde, vond een postduif met een ring aan den poot gemerkt EM 20179408.

tijd in en buiten Valkenswaard: de invloed van kerk en industrie, de economische crisis en de invloed van de eerste wereldoorlog, vooral in het grensgebied.

Sociale context

Het beschreven tijdvak is hard maar van een ontwapenende eenvoud. Disco, Internet, TV en andere verheerlijkerde moderne verworvenheden moesten roeg aan hun zegentocht beginnen. Eenvoudeger vermaak moest voor verstrooiing zorgen: voetbal en wielrennen, kermissen, het optreden van een kunstwielrijder, landelijke maar ook internationale concoursen voor hand- en kruisboog, processies en kerkgang. Paddo's en wiet ontbraken, men behield zich met alcohol. In 1911 telde Valkenswaard 3378 inwoners en 25 cafés. Daarmee gepaard gaand vandalisme en sociale ellende leidde tot "het: plaatsen in den amigo" of het oprichten van een eigen Vereniging van Giechelonthouders. Geitenkokers waren verenigd in "De Werkmans Koe" en duivenmelkers in "De Valkenier" [!]. Naar toncel door "Vondels Zonen", waren er concerten door de Harmonie en "ene wedstrijd in het rooken van pijpen." Op de heide bij de Leenderweg werd geland bij het Rooi Peerke. De eerste Cinemas werden gesticht, er waren chemische voordrachten door karakteristieke of voorstellingen met bewegende lichtbeelden door de Kinematograaf. Voor de duizender gemobiliseerde soldaten kwam er in WO I een "vooivtrions" [!]. In tenten op de hei deze keer, want voor dronkenschap en vandalisme na een optreden in de bebouwde kom werd gevraagd. Een stier van 900 kg bewees het vakmanschap van de folkter, net als de opbrengst van "een weerspanningen doch reeds meermalen bekroonden stier Hetman". Een pompen van 50 kg liet zien, "dat in Valkenswaard de kunst werd verstaan van het tuinvruchten winnen." Het landen van een ballon haalde de Courant in februari 1912. Opvallend zijn de vele branden en diefstallen. Verwondingen, vaak door vechtpartijen of al of niet aangespannen paarden veroorzaakt, werden afgehandeld door de huisarts. Op 6 oktober 1908 wedde een bierbrouwer dat zijn kerk de 6 en een halve km naar Leende niet binnen een half uur lopend kon afeggen. Sociaal werk werd door fabrikanen en kerk gesponsord. De NS was een belangrijke werkgever tot het opheffen van de spoorverbinding Achel Eindhoven en dus van het station en "de prijs voor 'haangekzaat' werd op 14 september 1909 niet toegekend omdat er geen één had willen kraaien." Bij mens of dier trad hondscheit, tuberculose, mond- en klauwzeer, mazelen, roodvonk en miltvuur op en in 1918 Spaanse griep.

Fauna

Waren de onvruchtbare hoge zandgronden van belang voor de valkenvangst, de boeren moesten het hebben van de jaarlijks overstromende beekdalen langs Dommel en Tongelreep. Vleivelden en de "Visvijvers" hadden weer een andere invloed op de [avi- en aqual] fauna: karpers en otters in de Tongelreep en twee maal per jaar pleisterende visatvinden. Op 19 november 1907 meldt de Courant "als een zeldzaamheid in het jachtbedrijf, het

1909

30 September 1909. Even als voorgaande jaren zal door de heer K.Th. Mollen in het begin der volgende week een begin worden gemaakt met de valkenvangst en wel met drie tophatten. Wij wenschen den heer Mollé van harte een goede vangst.

1911

19 September 1911. Dezer dagen werd alhier door de heeren K.Th. Mollen en J. Maas een pracht exemplaar van een otter gevangen op de Dommel, die een ruim gewicht haalde van 19 en een half pond. 30 November 1911. Zie 24 december 1907.

1912

30 November 1912. De valkenvangst is alhier ook dit jaar wederom met veel succes door den bekwaamen valkenier den heer Mollen en zijn medehelpers beoefend. Niet minder dan 19 exemplaren werden bemachtigd en door een afgezant van de bekende Old Hawking Club te Londen afgehaald. [Besteld: 15 exemplaren + een smelleken, Jb. AM 1971.]

1913

13 November 1913. Men meldt ons: De bekende K. Mollen heeft dit seizoen 18 valken gevangen zitten. Voorwaar een flink getal reeds. [Jb. AM 1971: 15 slechtvalken, 2 smellekens, 1 sperwer.]

1919

8 October 1919. Valkenvangst. De sedert het uitbreken van den oorlog gestraakte valkenvangst wordt thans weer beoefend. De heer A. Mollen Jr. wist door middel zijner knipstrettes twee pracht exemplaren, een jonge en een oude maar beneden te halen en onder zijne netten te trekken. De valkenvangst wordt sinds menschenheugenis door de familie Mollen uitgeoefend.

1920

25 September 1920. Door den heer K. Mollen alhier is de valkenvangst wederom begonnen. Naar wij vernemen zal hij voor dit jaar niet veel exemplaren afleveren, daar deze landel wegens de veranderlijke en lage valuta niet winstgevend is.

Toelichting

"Alles bewaren," adviseerde H.J.A. Holland op zondagochtend 11 november 2007 in OVT van de VPRO-radio. Dat deed de Meierijsche Courant al heel lang en daardoor kunnen bovenstaande citaten en vele andere gegevens Karel Mollens leefwereld in kaart brengen. Ik noem er enkele zonder in te gaan op de hecische sociale veranderingen in zijn

schieten van 5 hazen, 7 fazanten, 9 snippen en nog een prachtige ree van 20 kg. Zulke bouties zullen menigeen doen wateratanden."

Er werden fazanten uitgezet er dus vossen geschoten. Mollen liet in de Courant weten dat hij in 30 jaar 4 arenden ving. In Staa's artikel staat het verhaal van de sneek die Mollen afpakte van een visarend op het dak van de tobtuit. Zeven pond, daar konnen de dames Mollen niet aan tippen met de kapper van anderhalf pond die door een visarend in hun tuin in de bebouwde kom gedropt werd.

Een slang van 50 cm lang en 3 cm dik kwam met een hooiwagen mee en jongens vingen lopend een ree op de hei. Otters van 9 tot 20 pond waren zeldzaam genoeg om de Courant te halen. AS, [zie 28 november 1908] is Mollens knecht Scheijnaers want later "vindt Scheijnaers weer een geringde duif in de heide nabij de Leenderweg. De duif is naar men denkt vermoedelijk door een valk gevangen daar het de tijd weer is dat de valken in de buurt komen."

Dat Mollen en zijn knechten niet alleen valken vingen blijkt op 19 september 1911: "Dezer dagen werd alhier door de heeren K. Th. Mollen en Jan Maas een pracht exemplaar van een otter gevangen op de Dommel, die een ruim gewicht haalde van 19 en een half pond. Ook in maart 1909 mocht liet den heer K.Th. Mollen gelukken op de rivier de Dommel een prachtige otter te vangen. Zeker weer een blijde tijding voor de heere vischers" en op 15 januari 1916 ving Aerts een otter van 10 en een halve kg en 121 cm en trok daarmee veel bekijks bij de dames, die wateratanden om de mooie huid."

Staat van beleg in de grensstreek

In de jaren vlak voor WO I veranderde de toon in de Courant. Is er een andere correspondent of kondigt de onrust in Europa de oorlog al aan? Voor de eerste wereldoorlog zat het weer de vangers dwars, "steleke wind en regen werden niet verlangd". Op 25 september 1920 zorgde het instorten der valkenhandel voor ardeere koek.

Aan het oorlogsgeweld leek Nederland te ontkomen maar in de grensdorpen waren de gevolgen groot: bij Valkenswaard werden 2000 soldaten gelegerd, duizenden Belgische vluchtelingen overspoelden de streek. Er kwam voedselcristibutie. Smokkel tierde ondanks "de draad" welig door schaarste en prijsverschillen, de kleine criminaliteit nam toe. De Achelse Kuis werd door de Duitsers bezet. Kloosterlingen met de Duitse nationaliteit werden als gewondenverzorger in het Duitse leger ingelijfd. Langs de hele Belgische grens werd een draad onder hoogspanning gezet, die op 2 januari 1917 een jonge smokkelaar bij Achel het leven kostte. Een Feldweibel van 40 werd op 13 maart verkolde aan de draad gevonden. Een driejarige in Zierikzee logerende knecht uit Valkenswaard stierf in mei 1917 door het bombardement [door de Engelsen.] Een aantal van de 2000 gelegerde soldaten werd ingezet als grensbewaker. Dit werd in 1916 de smokkelaar Jansen uit Achel noodlottig "door een kogel in den bors." Door gebrek aan grondstoffen moesten sigarenfabrieken sluiten, ontslagen en stakingen volgden. Geen wonder dat Mollen niets vangt

van 1914 tot najaar 1915. Hij ving immers nooit valken die niet beschild waren. Wel vonden van Gerven en van Nie in Mullus orderboekje bestellingen voor fornuituren, maar niet voor vogels. [Jb AM 1970.] Na 1930 verzendt hij ook geen fornuituren meer. Zijn laatste valk had hij al in 1925 gevangen.

De "tableagegegevens" in de Courant corresponderen met de bestellingen uit het orderboekje [Jb. AM 1970.] Daar het orderboekje in 1912 begint valt daaruit niet op te maken waarom Karel Mollen in 1910 nergens genoemd wordt in de Courant. De Latijnse soornamen van sommige dieren zijn niet altijd te begrijpen, maar zijn, evenals evidente typ-foutjes en de als tophut gespelde tobhut, orgewijzigd overgenomen. Opmerkelijk in de Courant is de plechtige toon en de jaarlijks herhaalde formulering. Is de vanger Mollen hier met enig gevoel voor public relations aan het woord of steeds dezelfde correspondent?

Merkwaardig zijn de denticke vangstgegevens op 24 december 1907 en 13 november 1911. Het is heel erg onwaarschijnlijk dat op dezelfde dagen in beide seizoenen dezelfde aantallen van dezelfde soorten onder de netten getrokken werden.

Naast de ons uit andere publicaties bekende knechten van Karel Mollen, (Adrijanus Scheijnaers en Peerke Bierings, figureert op 8 oktober 1919 ook Adriaan Jr. als succesvol vanger. Volgens mevrouw J. Peels-Mollen moet dit haar toen 21-jarige oom geweest zijn, een zoon van Karel, die in 1867 zelf zijn eerste valk ving toen hij ruim 13 was. Karels andere broer, geboren in 1847 en ook een "Adriaan Jr.", kan het niet geweest zijn daar hij in 1894 stierf. Karel Th. Mollen moet het woord uitsel goed gekend hebben uit zijn briefwisseling met Franse, Engelse en Duitse klanten maar hij gebruikt consequent het Brabantse talleke/teleke. Hierdoor beseffen we dat hij, net als zijn vader op het Loo, Brabants gesproken moet hebben.

Jan de Wissel en gelogen proefop Ameland

Bronnen

Zes artikelen in de Jaarboekjes van "Adriaan Mollen" en het proefschrift van Dr. J.M.P. van Oorschot geven een beeld van het leven in Valkenswaard tussen de beide wereldoorlogen. Dat we zonder bibliotheekbezoek comfortabel thuis de Meierijsche Courant kunnen raadplegen is te danken aan de noeste monnikenarbeid van Ad van Mooienbroek, penningmeester en webmaster van de Stichting historisch genootschap Valkenswaard, die taak en onvermoeibaar de Courant napluist en op de site van het Genootschap zet: www.shgv.nl—bewaterde bronnen—oud nieuws

Op de homepage van de Stichting is onder andere te lezen hoe men lid kan worden.

Lectuur

G.A. van Nie,

Bij een oude foto, Jb. AM 1969, 6-10.

Jac van Gerven en G.A. van Nie,

Uit Valkenswaards familiebezit (1)

Jb. AM 1970, 9-30.

Jac van Gerven en G.A. van Nie,

Uit Valkenswaards familiebezit (2)

Jb. AM 1971, 11-21.

Dr. J.M.P. van Oorschot,

Vorstelijke vliegers en

Valkenswaardse valkeniers, Tilburg, 1974

G.A. van Nie,

Gesprekken met tobbers.

Jb. AM 1978, 8-16

G.A. van Nie,

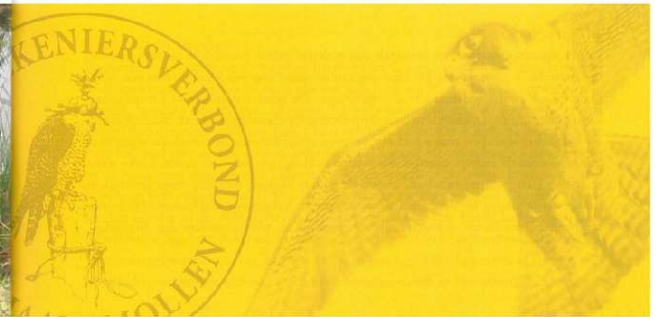
Iets over de afstamming van onze voorzitter.

Jb. AM 1981, 41-42

Jan D.M. Staal,

Uit oude afleveringen van de NL Jager,

Jb. AM 1987-89, 51-56.

Schrikruif bij Wespendieven (Pernis apivorus)

Door: Gerrit Jan van Nie

Wp exact dezelfde plaats (Zelhem, Amersfoortcoördinaten 224-446) vanwaar mij 30 jaar geleden (20 juli 1971) een geblesseerde jonge Havik (*Accipiter gentilis*) werd gebracht, ving ik na een melding van wandelaars op 11 augustus 2001 een adult mannetje Wespendief in een arm dennenbos. Met gespreide vleugels, de linker enigszins hangend, wist de vogel zich nog slechts hippend te verplaatsen zodat het vangen niet méér voorstelde dan even achtervolgen en oprapen. Voor zover klinisch was na te gaan bestonden er geen fracturen van vleugels of poten. De linkervleugel was 'verlamd' vanaf het polsgewricht, en ook de functie van de rechtervleugel was niet normaal. Zijn gewicht was op dat moment 896 gram bij een vleugellengte van 400 mm. Ondanks zijn slechte conditie (scherpe kam van het borstbeen) kropte de vogel tot 18 augustus niet zelf. Hij werd de eerste week gestopt met gekookt ei, gehakte duivenborst, eendagskuikens en banaan (dwangvoeding). Daarna aasde hij zelfstandig met de door Rob Bijlsma (1998) beschreven voorkeur voor zacht aas.

Het verenkleed

In het algemeen maakte het verenpak een gesleten indruk waarbij de grijzere, 'nieuwe' veren duidelijk gaver waren. De tekening van de spitse kop was klassiek voor een adulte man: blauw-zwarte washuid en heldergelz ogen. De borst was gebroken wit tot crèmekleurig met bruinige vlekken, richting kop dichter bij elkaar liggend dan richting buik. De middelste staartpen rechts had een op twee cent meer van het uiteinde afgebroken punt. Alle zes de rechter staartpenen waren bruinig, zonder witte zoom. Links waren staartpen 1 en 3 grijzer met witte zoom, de andere bruiner, duidelijk meer gesleten, en zonder witte eindband; de buitenste was ongeveer halverwege afgebroken. De rechter armpennen 1 tot en met 4 waren grijs, wit gezoomd en minder gesleten dan de overige.

Wespendief

Ziektegeschiedenis

De eerste weken zat en lag de vogel vaak op de grond of op het aasblok. Na verstoringen, zoals schoonmaken en het brengen van aas, kon hij soms 10 tot 20 minuten verstand in dezelfde houding blijven zitten of liggen. Hij sliep meestal liggend en lijk kon niet hoger vliegen dan ongeveer een halve meter, later een hele meter. Op 1 september trof ik hem voor het eerst aan op een 1,40 m hoge zistok, liggend! Het vliegca ging daarna beter en de vogel werd steeds wilder. Dit was een groot verschil met de door Hans von Tönne (1940) en Rob Bijlsma et al. (1997) beschreven opmerkelijke zecgheid. Ik schrijf dit toe aan het feit dat zij de Wespendieven als nestjongen onder hun hoede hadden gekregen, terwijl 'mijn' vogel een wildvang in volwassen kleed was. Op 14 september 2001 bleek hij bij een vliegexperiment in een kaal weiland toch niet hoger dan een meter te kunnen vliegen. Bij het vastpakken verloor hij wat kleine veertjes en een rechter staartpen. Het aspect

van deze pen verschilde niet van een normaal geruide veer en de veerfollikel was open en leeg. Bij bloedafname uit de Vena cutanea ulnaris ter behoefte van DNA-onderzoek en bloedstrijkjes voor onderzoek op bloedparasieten werd hij zes uur later, toen hij (slapend?) op het blok lag, in het donker door een ervaren helper vastgepakt. Daarbij verloor hij nog eens 5 staartpennen. De vogel was door het vele liggen bevuild met smeltseel en resten van eierdooiers. Hij rook honingachtig zoals een fret. (Toen de vogel aanvankelijk niet wilde eten stimuleerde mijn vrouw de eetlust door eendagskuikers met honing in te smeren, vandaar misschien.) Op 6 oktober werd opnieuw getest of de vogel kon vliegen: weer verloor hij enkele kleine veertjes bij het dijbeen van een poot. Onduidelijk was, of in de sinds 14 september lege veerfollikels nieuwe staartpennen groeiden. De follikelopeningen zagen er in ieder geval gezond uit. Na een loshangende helft van een gebroken staartpen te hebben afgeknipt werd de wespendif die dag losgelaten bij zonnig weer, enige thermiek en een matige zuidwestenwind. Hij vloog normaal, krachtig en zonder te zeilen in een rechte lijn op ongeveer 30 meter hoogte in de 'verkeerde' richting weg, dus niet de wind mee naar het noordoosten. Hij was anderhalve kilometer met hem oog te volgen. Controle van het muithuis leverde nog twee gave staartpennen op. De ziektegeschiedenis zou kunnen wijzen op inwerking van stomp geweld in het gebied van schedel, halswervelkolom en linker (plus rechter?) polsgewricht. Vlak bij de vindplaats in het grove dennenbos stond een onbewoond huis in aanbouw.

Andere-mogelijke-gevallen van 'schrikruif' van Wespendifeiven

1. Theo van Lent zag op 16 augustus 1967 in Noord-Duitsland een Wespendifieff overvliegen die bijna alle staartpennen miste met uitzondering van de beide buitenste pennen en een aanliggend, zeer kort penneke rechts. Het omhoogschreeven met twee soortgenoten was belemmerd. De vogel sloeg vaker met de vleugels (Muskens 1997).
2. Dertig jaar later zag Theo van Lent op 6 augustus in Zuidelijk Flevoland een normaal vliegende Wespendifieff met slechts 1 of 2 staartpennen rechts (Muskens 1997).
3. Gerard Muskens (1997: foto 1 op pagina 13) beschrijft staartpennen van twee Wespendifeiven onder een horst te Schirveld in de eerste helft van juni 1996: vier rechter penne van een andere vogel en een setje van een linker plus drie rechter pennen. Waarneming in de nestkom was niet mogelijk. Op de rand van het nest was wel een pen te zien.
4. Bernd Meyburg maakte op 22 juli 2001 in Noord-Duitsland mee dat - vermoedelijk in de nabijheid van het nest - een per ongeluk gevangen adulte Wespendifieff (de bedoeling was een Schreuwarend te vangen) binnen enkele minuten na vangst alle staartveren kwijtraakte. Deze vogel werd met een satellietzender van 18 g uitgerust en verbleef op 27 augustus nog steeds in het broedgebied, maar

van deze pen verschilde niet van een normaal geruide veer en de veerfollikel was open en leeg. Bij bloedafname uit de Vena cutanea ulnaris ten behoeve van DNA-onderzoek en bloedstrijkjes voor onderzoek op bloedparasieten werd hij zes uur later, toen hij (slapend?) op het blok lag, in het donker door een ervaren helper vastgepakt. Daarbij verloor hij nog eens 5 staartpennen. De vogel was door het vele liggen bevuild met smeltseel en resten van eierdooiers. Hij rook honingachtig zoals een fret. (Toen de vogel aanvankelijk niet wilde eten stimuleerde mijn vrouw de eetlust door eendagskuikers met honing in te smeren, vandaar misschien.) Op 6 oktober werd opnieuw getest of de vogel kon vliegen: weer verloor hij enkele kleine veertjes bij het dijbeen van een poot. Onduidelijk was, of in de sinds 14 september lege veerfollikels nieuwe staartpennen groeiden. De follikelopeningen zagen er in ieder geval gezond uit. Na een loshangende helft van een gebroken staartpen te hebben afgeknipt werd de wespendifieff die dag losgelaten bij zonnig weer, enige thermiek en een matige zuidwestenwind. Hij vloog normaal, krachtig en zonder te zeilen in een rechte lijn op ongeveer 30 meter hoogte in de 'verkeerde' richting weg, dus niet de wind mee naar het noordoosten. Hij was anderhalve kilometer met hem oog te volgen. Controle van het muithuis leverde nog twee gave staartpennen op. De ziektegeschiedenis zou kunnen wijzen op inwerking van stomp geweld in het gebied van schedel, halswervelkolom en linker (plus rechter?) polsgewricht. Vlak bij de vindplaats in het grove dennenbos stond een onbewoond huis in aanbouw.

Andere-mogelijke-gevallen van 'schrikruif' van Wespendifeiven

1. Theo van Lent zag op 16 augustus 1967 in Noord-Duitsland een Wespendifieff overvliegen die bijna alle staartpennen miste met uitzondering van de beide buitenste pennen en een aanliggend, zeer kort penneke rechts. Het omhoogschreeven met twee soortgenoten was belemmerd. De vogel sloeg vaker met de vleugels (Muskens 1997).
2. Dertig jaar later zag Theo van Lent op 6 augustus in Zuidelijk Flevoland een normaal vliegende Wespendifieff met slechts 1 of 2 staartpennen rechts (Muskens 1997).
3. Gerard Muskens (1997: foto 1 op pagina 13) beschrijft staartpennen van twee Wespendifeiven onder een horst te Schirveld in de eerste helft van juni 1996: vier rechter penne van een andere vogel en een setje van een linker plus drie rechter pennen. Waarneming in de nestkom was niet mogelijk. Op de rand van het nest was wel een pen te zien.
4. Bernd Meyburg maakte op 22 juli 2001 in Noord-Duitsland mee dat - vermoedelijk in de nabijheid van het nest - een per ongeluk gevangen adulte Wespendifieff (de bedoeling was een Schreuwarend te vangen) binnen enkele minuten na vangst alle staartveren kwijtraakte. Deze vogel werd met een satellietzender van 18 g uitgerust en verbleef op 27 augustus nog steeds in het broedgebied, maar

bleek op 6 september dwars door noordoostelijk Beieren te trekken. De vogel arriveerde op 20 november in Liberië, waar verdere waarnemingen ontbraken totdat de vogel op 3/4 april op trek ging richting broedgebied (Dr. B.-U. Meyburg, in email aan Rob Bijlsma op 6 april 2002).

5. Een met een staartzender uitgerust adult mannetje verloor de gezenderde pen binnen enkele dagen na vangst; het ging om een vogel die op 23 juni 1995 in Sleswijk-Holstein werd gevangen. Dit kan echter normale rui zijn geweest. De vogel werd op 21 juli opnieuw gevangen en wederom van een zender voorzien; ditmaal met succes (Ziesemer 1995).
6. Rob Bijlsma fotografeerde op 15 juli 2001 een adult vrouwtje wespendifieff in Berkenheuvel (Drenthe), waarbij ruim tweede van de staart circa 5 cm korter was dan de 2-3 rechter staartpennen die een normale lengte hadden (Tekening 1). De kortere pennen moesten een maand eerder synchroon zijn gaan groeien na verlies van de oorspronkelijke pennen.
7. Op 31 juli 1986 zag Rob Bijlsma een volwassen vrouwtje wespendifieff boven Oostereng (ZW-Veluwe) die alle staartpennen miste uitgezonderd 56 links en rechts (de buitenste, Tekening 2). Dit was het vrouwtje van een nest dat op dat moment twee jongen telde (oudste 24 dagen). De ontbrekende pennen werden niet bij dit nest aangetroffen. Ze leek geen hinder te ondervinden van het gat in de staart tijdens het zweven en zeilen.
8. Op 1 juni 1992 vond Willem van Manen drie losse staartpennen van een wespendifieff onder een bezet haviksnest op het Westerse Veld bij Rolde (Drenthe), dat op dat moment drie haviksjongen telde waarvan er eenje dood onder het nest lag (vleugellengte 167 mm).
9. Op 16 juli 2001 zag Willem van Manen boven Boswachterij Hooghalen (Drenthe) een volwassen mannetje wespendifieff die de helft van de rechterstaart miste. In juli 2000 verloor het in 1998 geboren vrouwtje Chocopuur (gesekst met behulp van DNA; Cor Dijkstra, Rijksuniversiteit Groningen) in Vogelasiel Someren zes staartpennen. Tijdens het transport naar Rob Bijlsma in Drenthe verloor de vogel opnieuw een staartpen, gevolgd door nog twee staartpennen tijdens de avondlijke onrust aan het eind van de transportdag. Die onrust is een standaardritueel van gevangen wespendifeiven in een hok. De vogel schuifde onrustig met half gespreide vleugels over horizontale takken heen en weer, en duikt telkens ineen als aanzet tot gefnuikt-afvliegen. Vaak wordt dan ook aan het gas van de kooi gehangen, wanneer mogelijk op de kop aan het dak van de kooi. Deze vogel was al volgroeid toen zij in 1999 bij het asiel werd binnengebracht. Dit was mogelijk de reden dat ze tijdens haar verblijf in Someren en Drenthe nerveus en schrikachtig bleef. Tijdens haar rui van eerste naar tweede kleed in 1999 had zij ook al geschrikruif, met simultane uitworp van staartpennen.

bleek op 6 september dwars door noordoostelijk Beieren te trekken. De vogel arriveerde op 20 november in Liberië, waar verdere waarnemingen ontbraken totdat de vogel op 3/4 april op trek ging richting broedgebied (Dr. B.-U. Meyburg, in email aan Rob Bijlsma op 6 april 2002).

5. Een met een staartzender uitgerust adult mannetje verloor de gezenderde pen binnen enkele dagen na vangst; het ging om een vogel die op 23 juni 1995 in Sleswijk-Holstein werd gevangen. Dit kan echter normale rui zijn geweest. De vogel werd op 21 juli opnieuw gevangen en wederom van een zender voorzien; ditmaal met succes (Ziesemer 1995).
6. Rob Bijlsma fotografeerde op 15 juli 2001 een adult vrouwtje wespendifieff in Berkenheuvel (Drenthe), waarbij ruim tweede van de staart circa 5 cm korter was dan de 2-3 rechter staartpennen die een normale lengte hadden (Tekening 1). De kortere pennen moesten een maand eerder synchroon zijn gaan groeien na verlies van de oorspronkelijke pennen.
7. Op 31 juli 1986 zag Rob Bijlsma een volwassen vrouwtje wespendifieff boven Oostereng (ZW-Veluwe) die alle staartpennen miste uitgezonderd 55 links en rechts (de buitenste, Tekening 2). Dit was het vrouwtje van een nest dat op dat moment twee jongen telde (oudste 24 dagen). De ontbrekende pennen werden niet bij dit nest aangetroffen. Ze leek geen hinder te ondervinden van het gat in de staart tijdens het zweven en zeilen.
8. Op 1 juni 1992 vond Willem van Manen drie losse staartpennen van een wespendifieff onder een bezet haviksnest op het Westerse Veld bij Rolde (Drenthe), dat op dat moment drie haviksjongen telde waarvan er eenje dood onder het nest lag (vleugellengte 167 mm).
9. Op 16 juli 2001 zag Willem van Manen boven Boswachterij Hooghalen (Drenthe) een volwassen mannetje wespendifieff die de helft van de rechterstaart miste. In juli 2000 verloor het in 1998 geboren vrouwtje Chocopuur (gesekst met behulp van DNA; Cor Dijkstra, Rijksuniversiteit Groningen) in Vogelasiel Someren zes staartpennen. Tijdens het transport naar Rob Bijlsma in Drenthe verloor de vogel opnieuw een staartpen, gevolgd door nog twee staartpennen tijdens de avondlijke onrust aan het eind van de transportdag. Die onrust is een standaardritueel van gevangen wespendifeiven in een hok. De vogel schuifde onrustig met half gespreide vleugels over horizontale takken heen en weer, en duikt telkens ineen als aanzet tot gefnuikt-afvliegen. Vaak wordt dan ook aan het gas van de kooi gehangen, wanneer mogelijk op de kop aan het dak van de kooi. Deze vogel was al volgroeid toen zij in 1999 bij het asiel werd binnengebracht. Dit was mogelijk de reden dat ze tijdens haar verblijf in Someren en Drenthe nerveus en schrikachtig bleef. Tijdens haar rui van eerste naar tweede kleed in 1999 had zij ook al geschrikruif, met simultane uitworp van staartpennen.

nen het zich permitteren veren kwijt te raken zonder daardoor wezenlijk gehinderd te worden bij het opspreken en uitgraven van wespennesten.

- In de tweede plaats blijkt schrikruil telkens betrekking te hebben op kleine veren (tast het vliegvermogen niet aan) en op staartpennen (tast het vliegvermogen wel aan, maar aanmerkelijk minder dan wanneer het om slagpennen zou gaan).
- In de derde plaats zal een vluchtende vogel het eerst bij zijn staart gepakt worden. Net zoals een lagedis zijn staart afwerpt, is het loslaten van staartpennen een adequate manier om tijd te winnen en te ontsnappen. Wespendedieven zijn nauwelijks in staat zichzelf te verdedigen. De leraar in blauwen en snavel staat in geen verhouding tot die van andere roofvogelsoorten (Bijlsma 1998). Vluchten bij gevaar is dan een voor de hand liggende optie voor wespendedieven.
- In de vierde plaats brengt een wespendedief veel tijd op de grond door (Bijlsma 1998), rondscharrelend op zoek naar insecten en araflicien. Bij het uitgraven van een wespennest staat de vogel niet zelden met zijn kop in het gat, daarbij zijn achterkant 'prijsgeven' aan gevaren. In zo'n geval kan het handig zijn de precursor achter te laten met een bek of klauw vol staartpennen in plaats van tevergeefs te worstelen om los te komen.
- In de vijfde plaats zijn Wespendedieven in staat met een incompleet of onvolledig uitgeguld verenkleed op trek te gaan. Hun rui patroon is er weliswaar op gericht zonder rui naar Afrika te vliegen (de eventuele rui van 1-2 slag- en/of staartpennen is gecompleteerd voordat de trek begint), maar waarnemingen aan juvenielen laten zien dat die onder slechte omstandigheden op trek kunnen gaan, met de buitenste vier grote slagpennen en alle staartpennen nog in de bloedspeel (Rob Bijlsma, gebaseerd op waarnemingen aan jonge vogels in het slechte wespennest 1997). Tijdens de trek komen deze -mogen we aannemen- geleidelijk op lengte en strekte. Volwassen vogels trekken bovendien via Gibraltar of het Middelen-Oosten naar Afrika, een route die voorkomt dat ze grote stukken over open water moeten vliegen; de jonge vogels volgen een meer zuidelijke koers en steken vaker de Middellandse Zee in de volle breedte over (Schmid 2000). Het iers verkleinde draagvlak bij verlies van enkele staartpennen door schrikruil is dan nog steeds een handicap tijdens de overwegend schroevende en afglijdende manier van trekken, maar de problemen zouden groter zijn indien slagpennen zouden zijn uitgeguld. De opmerking van Dathe (1955) dat nieuwe veren op de plaats van geschrikruilde pennen mogelijk sneller aangroeien dan normaal, is in dit opzicht interessant en zeker van biologische betekenis.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1998. Eerstejaars mannetje Wespendedief *Pernis apivorus* op de voet gevolgd: gedrag van een gezenderde asielvogel voor en na vrijlating. *De Takkeijng* 6: 186-214.
- Bijlsma R.G., van Manen W. & Ottens H.J. 1997. Groei van hongerende Wespendedieven *Pernis apivorus*. *De Takkeijng* 5(3): 20-37.
- Braekman W.L. 1981. Uniek Nederlands Traktaat over de Afriening en Verzorging van Jachvogels, 16de E. Verslagen en mededelingen Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 48-49.
- Dathe H. 1955. Über die Schreckmauser. *J. Orn.* 96: 5-14.
- Heidenreich M. 1996. Greifvögel. Krankheiten. Blackwell, Berlin-Wien.
- Höglung H.N. 1964. Fright moult in Tetracnids. *Vilreuy* 2: 419-425.
- Juan M. 1957. "Frightmolt" in a male Cardinal. *Wilson Bull.* 69: 108-109.
- Mester H. & Prante W. 1959. Bemerkungen über die Schreckmauser. *Vogelwelt* 80: 179-180.
- Michener H. & Michener J.R. 1946. Loss of feathers at times other than the normal moult. *Condor* 48: 283-284.
- Murphy M.E. 1996. Energetics and nutrition of moult. In: Carey M. (ed.), *Avian energetics and nutritional ecology*: 158-198. Chapman & Hall, New York.
- Miskens G. 1997. Ontbrekende staartpennen bij Wespendedieven *Pernis apivorus*. *De Takkeijng* 5(3): 12-15.
- Schmid H. 2000. Getrennte Wege: Der Herbstzug von juvenilen und adulten Wespennestern *Pernis apivorus* - eine Synthese. *Orn. Beob.* 97: 191-222.
- von Töme H. 1940. Von der Aufzucht und Haltung des Wespennestern. *Jahrbuch des Deutschen Falckenordens* 1940: 158-160.
- Voitkevitch A.A. 1966. The feathers and plumage of birds. Sidgwick & Jackson, London.
- Ziesemer F. 1995. Die Untersuchungen an Wespennestern 1995. Vorläufige Auswertung, privately published by author, Hauersdorf. Adress: Broekstraat 9, 7223 KK Baak.

- Er blijven over de werking van schrikruil veel vragen onbeantwoord. Schrik is het sleutelwoord, en hoe schrikruil anatomisch-histologisch gezien zijn beslag krijgt blijft onderwerp voor nader onderzoek en experimenten. Bij de beoordeling van rui aan de hand van uitgeguldde nieuwe veren moet in ieder geval rekening worden gehouden met schrikruil in het verleden.

Dank

Met grote dank aan Rob Bijlsma voor het bijeenprokkelken van veel literatuur en het schaven aan de tekst.

Summary: Fright moult in European Honey-buzzards *Pernis apivorus*.

On 20 July 2001, an adult male European Honey-buzzard in poor condition (896 g, maximum wing chord 400 mm) was captured in the eastern Netherlands; the bird was unable to fly and had apparently suffered trauma (hanging left wing, function of right wing also slightly hampered, no fractures). The bird froze on its sitting post for 10-20 minutes during human-related activities in its cage, slept in a horizontal lying position and didn't fly at all until 1 September. During a flying experiment on 14 September, it lost some small body feathers and one rectrice during handling; the latter's follicle was open and empty. That same day, when caught at night (and probably sleeping), the bird lost another five rectrices. During another test of its flying powers on 1 October, it again lost some trouser feathers during handling. The follicles of the rectrices lost earlier appeared healthy, but whether new feathers were being formed was not to be seen. It was released on 1 October, flying powerfully for at least 1.5 km in a northeasterly direction.

Other cases of -possible- fright moult in European Honey-buzzards were scraped from the literature and by asking around among Honey-buzzard aficionados, involving Honey-buzzards with most of their rectrices missing or growing simultaneously (cases 1, 2, 6, 7 and 9; see also Fig. 2), rectrices found close together underneath a Honey-buzzard (case 3; see also Photo 1 in Miskens 1997) and a Goshawk nest (case 8; W. van Manen), loss of the tag-carrying rectrice in an adult male within a few days of radio-tagging (case 5, probably normal moult; Ziesemer 1995), loss of the entire tail in an adult male within minutes of capture (case 4, this bird was equipped with a satellite-transmitter and safely arrived in its wintering quarter in Liberia on 20 November 2001; B.-U. Meyburg) and (near-)simultaneous loss of ... And ... Rectrices in two successive years in captivity (case 10; R.G. Bijlsma).

Millse valken, gevangen in de Cuijklandse Peel

geschonken aan keizer Karel in Brussel (1555)
een bijdrage tot de valkenjacht

Door: M.P.J. (Rien) van den Brand

De zestiende eeuw staat in de annalen als de eeuw waarin de Reformatie en Contrareformatie plaatsvond, de eeuw ook waarin de Nieuwe Wereld werd veroverd. Dichter bij huis vonden grote historische gebeurtenissen plaats: de Beeldenstorm in 1566, de komst van hertog Alva in 1567 en vervolgens het uitbreken van de Opstand in 1568 onder leiding van prins Willem van Nassau. Deze bijdrage over de Millse valken speelt zich juist daarvoor af, in de tijd van keizer Karel V, de enige Habsburgse heerser die in het Prinsenhof te Gent, op 24 februari 1500, geboren is. Hij kreeg deze jachtvogels in Brussel ten geschenke. Als oudste zoon van Filips de Schone en Johanna van Aragon werd hij op vijftienjarige leeftijd voor de Staten-Generaal te Brussel meerderjarig verklaard. In Aken was hij in 1519 tot keizer Karel V van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie verkozen waarna hij, elf jaar later in 1530, in Bologna door de paus tot keizer werd gekroond. Behalve Vorst van de Nederlanden was hij ook koning van Spanje, van Napels en van Sicilië. Het nieuwe koninkrijk Spanje, dat op dat moment al betrekkelijk veel bezittingen buiten Europa tot het zijne mocht rekenen, erfde hij via zijn grootouders van moederskant en via zijn grootvader mocht hij zich keizer van het Duitse Rijk noemen. Daar naast was hij keizer van het Heilig Roomse Rijk en heerste hij over grote delen van Centraal- en Zuid-Amerika. Hij bezat een immens groot rijk waarin, naar eigen zeggen, "de zon nooit onderging". In 1555 deed hij in Brussel troonsafstand aan zijn zoon Philips II en in september 1558 overleed hij in Spanje. Tot 1555 heeft hij zijn gezag ook uitgeoefend in een aantal gewesten zoals Vlaanderen, Holland, Zeeland, Henegouwen, Limburg en Brabant en tot dit laatste gewest behoorde ook de stad Grave met het Land

meer dat hij de jachtvogels moest vangen, verzorgen en afsluiten, hij moest de jachtpartijen organiseren en – als dat nodig was – de dieren aan de vorstenthoven brengen. Henk Essink, oud-sreeekarchivaris van het Land van Cuijk, veronderstelt, dat voornoemde Arnoldus alias Arnd de Velkenier in 1349 ook velkenier is geweest aan het hof van Walraven van Valkenborch, heer van Herpen, Asperen en Haghensteyn¹. De naam Arnd die Velkenier, kwamen wij al eerder tegen in een schepenoorkonde van Beugen, gedateerd maart 1343, waarin gesproken wordt van een huis met hof en bijhorende wei dat in bezit was geweest van het ecd.aaa Arnd van der Hulbeke en Saere². Een van de schepenen van Cuijk, die mogelijk bij de valkenjacht betrokken was, heette in 1370 Henric Vale³. In 1372 noemt hij zich Heine Valke van Linen (Linden)⁴ en in 1375 en 1376 Hein Vallie⁵. Aan de Oplooze valkeniershut is zeker vanaf 1574 voor de heer van Oploo het recht gekoppeld geweest om valken te vangen. Deze hut staat duidelijk ingerekend op de "Caart figuratief van de Hooge Vryheerlyckheid Oploo" uit 1778, waarop de limieten of grenspalen zijn aangegeven en de dispuatabele grens met Sambreck, waarvan Oploo eens afgescheiden was⁶.

Vangst van Millse valken en transport naar Brussel

Zoals de tekst op de kwitantie uit het najaar van 1555 aangeeft was het vangen van valken op hun trekroute over de moerassige Peel een oud gebruik. Er wordt gesproken over een vangstactiviteit onder Mill in de Peel naar alder gewoonten. De valken vlogen natuurlijk de trekvogels, zoals eenden, achterna, die op deze tocht in de Peel faagcerden. Achteraf zeer begrijpelijk want de valken hebben juist deze weidse er pratrisch boomloze strek nodig. Meer nog de kunst van het africhten dan die van het vangen van deze uitstekende jachtvogels uit het Noorden, had de valkenier zich in dit gebied in de loop der jaren eigen gemaakt en verheven tot een speciale kunst. Bekend is de naam van een zekere Claes die Brouwer in Mill, die als valkenier zijn vermoedelijke hoofdberoep uitoefende. Hij was wellicht afkomstig uit een brouwersgeslacht. Zekerheid daarover hebben wij even wel niet.

Claes bezat het exclusieve recht van deze specifieke jachtvangst binnen het Millse territorium, dat wordt genoemd des Coninx valck hegge tot Myl in den Lande van Cuyck. Vermoedelijk werden de valken bij hun verschijning aan de rand van de Peel gevangen. De vangst betrof twee roode valken; de rode veren duiden erop dat het gaat om nog jonge slechtvalken. Als ze ouder worden verdwijnt deze overheersend roodbruine kleur en worden grijsachtig. In de bewuste kwitantie wordt alleen gesproken over het vangen van deze valken. Dit vangen is door valkenier Claes zelf gebeurd.

De vangstbeloning bedroeg het vorstelijke bedrag van vier Carolus gulden per valk. In totaal heeft de Cuijklandse rentmeester Jasper van Eyck hem echter negen Carolus gulden en vijf stuivers, in de Brabantse muntwaarde uitbetaald. De meerkosten waren bedeld als vergoeding voor het voedsel tijdens de felperiode, het zogenoemde aegsel; hij kreeg

van Cuijk. Zowel de stad als dit land werd vanuit het Spaanse hof via de Brabantse hoofdstad Brussel bestuurd en het is dan ook niet verwonderlijk dat er regelmatig reizen plaatsvonden tussen Grave en Brussel en omgekeerd. Vermeldenswaard is het feit dat de stad Grave zelf voor Brabant en Spanje een belangrijk militair steunpunt was dat voortdurend strategisch versterkt werd.

Over de betekenis van een gift in Millse valken kan men slecht gissen. Het eren van de Spaanse koning met een dergelijk geschenk zal zeker niet zonder bedoelingen zijn geweest. Waarschijnlijk hebben hierbij ook bepaalde diplomatieke overwegingen een belangrijke rol gespeeld. Het is ook denkbaar dat er sprake is geweest van een afscheidsgeschenk aan Karel V.

De vondst van een paar kwitanties, als bijlagen gevoegd bij bewijsstukken van het Spaanse Rekenkamerarchief, is de aanleiding geweest voor het schrijven van dit kleine artikel. In het grote archiefbestand, momenteel sustend in het Algemeen Rijksarchief in Brussel, blijken overigens wel meer gegevens over de stad Grave en het Land van Cuijk aanwezig te zijn, voornamelijk gedateerd in de zestiende en zeventiende eeuw. De stukken zijn deels in de Nederlandse, deels in de Franse taal geschreven en dat ze vrijwel onbestudeerd zijn valt op te maken uit het feit dat de archiefstukken die wij ter inzage kregen zich nog steeds in de oude ongeopende lussen bevonden. Deze lussen, omvangrijke pakken of bundels met een snoer aaneengeleggen papieren en/of perkamenten, hebben een grootte tot soms dertig centimeter. Alvorens op een aantal details in te gaan van de valkenjacht in Mill volgt eerst een korte toelichting op de ontwikkeling van de valkerij door de eeuwen heen. De valkenjacht van oudsier in het Land van Cuyck. De valkenjacht was een geliefd spel en tijdverdrijf waaraan ook de adellijke heren en vrouwen van Cuyck vanuit hun hof, de woonburcht in Grave, hebben deelgenomen. Zo is ons uit een akte van 16 februari 1346 de naam bekend van de valkenier van heer Otto van Cuijk, geheten Arnoldus. Hij wordt genoemd Arnoldus, faconarius domini de Kuyck. De taal van de valkenier kwam er op

daarvoor extra 25 stuiver, dus een Carolus gulden en vijf stuivers. Een Carolus gulden had de waarde van 20 stuiver. De uitbetaling aan Claes vond plaats op 31 oktober 1555⁷. De periode tussen de daadwerkelijke vangstdata en de uitbetaling heeft waarschijnlijk een tot twee maanden geduurd. Later wordt binnen Grave het besluit genomen deze valken naar het Hof van de keizer/koning in Brussel te brengen. Misschien sprak het ook wel vanzelf, dat dit gebeurde, immers de vangst vond plaats op grondgebied of het domein van de landsheer. Op of in de buurt van dit Coninx valck hegge-gebied onder Mill, dat enkele jaren later via de Spaanse koning als pandgoed aan prins Willem van Oranje toekwam, ontstond vermoedelijk het naar de prins genoemde landgoed Princepteel.

Ten geschenke aan het Brusselse Hof van Keizer Karel V

Jan Hasewint werd uitgekozen om als koerier de twee prachtige rood-bruine valken naar Brussel over te brengen. De overbrenging van de dieren gebeurde zeker op een gacie- of rek van de ruiter, waar bij de valken gebuifd bleven. Vervoer te paard in een soort kooi of mand was ongewenst omdat vogels dan gemakkelijk beschadigd konden raken – denk maar aan het breken van de pennen – waardoor de dieren minder waard waren. Onderweg werden ze gevoerd met het vlees, dat de ruiter in een speciale verpakking bij zich droeg. De heenreis van Mill naar Brussel nam met de nodige overnachtingen vier tot vijf dagen in beslag, want de totale reisduur heen en terug bleek in totaal tien dagen te duren. Als reisevergoeding kreeg hij van dezelfde rentmeester Van Eyck vier Carolus gulden en 12 stuivers uitbetaald. Deze overhandiging of presentatie van de valken gebeurde ten slotte aan onze heere den Coninck, en wel op 20 november 1555⁸. Een laatste notitie, op 5 maart 1556 gedateerd en in de oude schriftwijze van het Frans geschreven, komt van het Hof in Brussel; het betreft de ontvangstbevestiging van de deux rouges falcons uit Mill⁹.

Summary *Falcons of Mill*

Falconry in the Cuijklandse Peel was already documented as far back as 1346, when noblemen used to frequent hawk parties in this area. However, the generally accepted evidence of presence of falcon catching in this area is more recent and is based on receipts dated 1555. A series of documents describe the payments for catching, early training and transport of two red falcons from Mill to Karel V in Brussels. This process, based on the dates on the receipts, is thought to have taken approximately just over 2 months.

¹ Henk Essink *Verkenning van de landbouw in de stad Grave, in 'Nieuw Jaer' 1871, p. 28.*

² *Archief Sint-Catharinagasthuis, verbodsbeges nr. 145 van 16 Sep. 1346 en regest nr. 167 van 26 Jan. 1349.*

³ H.E.M. Essink *Regesten van de rentmeester en secretaris en van de rentmeester van het Sint-Catharinagasthuis en die ook leedden in de archiefbeschrijvingen van de goederen, Grave (1346-1370) (muntwaarde), verbodsbeges nr. 132 van 18 maart 1343.*

⁴ a.a.a. Essink – *Catharinagasthuis: verbodsbeges nr. 206 van 27 november 1370.*

⁵ a.a.a. Essink – *Catharinagasthuis: verbodsbeges nr. 283 van 4 november 1372.*

⁶ a.a.a. Essink – *Catharinagasthuis: verbodsbeges nr. 290 van 7 november 1373 en ook nr. 253 van 4 mei 1376.*

⁷ a.a.a. *Lijst van Leed in en over De Oude Peel, afhandeling nr. 58 en 59, op pag. 41 Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, inv. nr. 1500, regest volgms. 579, digitaal spaanse nr. 8971158*

⁸ *Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, inv. nr. 1500, regest volgms. 579, digitaal spaanse nr. 8971158*

⁹ *Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer, inv. nr. 1500, etien volms. 577, digitaal spaanse nr. 8971158*

Op zoek naar oude vangplaatsen voor valken in Noorwegen

Door: H.C. Eriksen
Vertaling: Lisa van Deijk

In een in het Noors verschenen artikel "Steencultuur in de omgeving van Vardo", wordt geschreven over de aanwezigheid van West Europese valkeniers in Noorwegen. Op de oude vangplaatsen zijn nog altijd de (gerestaureerde) restanten van de hutten te vinden. De schrijver is duidelijk geen expert op dit gebied en voor de meer geïnteresseerde lezer wordt verwezen naar het boek "Vorstelijke Vliegers en Valkenswaardse Valkeniers" door Dr. J.M.F. van Oorschot.

Het door Hans Kr. Eriksen geschreven artikel is verschenen in het Jaarboek voor Vardo in 1988. Een vrije vertaling is gemaakt door Mevrouw Lisa Van Deijk. Dit artikel is een samenvatting van die delen die betrekking hebben op de valkenvangst.

Her huis van de Valkenvanger Ik zie een stenen huis op de hoogvlakte, het lijkt wel misplaatst daar. Waarvoor zou dat zijn gebruikt? Daar heeft immers nooit iemand gewoond. Het blijkt echter dat er wel degelijk mensen hebben gewoond, en wel: de valkeniers uit West Europa.

Gedurende vele eeuwen bouwden zij hoog in de bergen hun hutten om de jonge valken te vangen. Vroeger, evenals nu, waren de valken erg populair, maar in tegenstelling tot wat nu het geval is, was het vangen van slechtvalken destijds volledig legaal wanneer je een vergunning van de Deense Koning op zak had. Voor zo'n vergunning moest je dik betalen aan de koning, maar toch kwamen de valkeniers uit heel Europa. Week na week zaten ze daar en probeerden zij met hun lokduiven de valken te vangen. De markt voor valken was groot en de prijzen hoog. Het werk was tijdrovend en kostbaar. Je kon niet thuiskomen met vogels die slecht konden vliegen. In Komagdalen, midden Noorwegen,

staat een goed bewaarde valkeniershut. De hut is ovaal en heeft een dak. Aan de noostkant is er een grote opening om in en uit te struipen. Deze hut is 2,50 meter lang en 1,70 meter breed. De hoogte binnen was 1,50 meter. De hut ligt ca 50 meter van een riviertje en een beetje verder liggen de resten van nog twee ronde huizen. Een van die huizen werd waarschijnlijk gebruikt om de gevangen valken in te plaatsen en de andere was waarschijnlijk een rusthut voor de valkeniers.

De valkeniers waren voornamelijk Nederlanders. Zij vingden valken die bestemd waren voor de Europese aristocratie en de vorstenhoven. Valken waren gedurende vele eeuwen een belangrijk exportartikel. De valkenvangst begon echter een paar honderd jaar geleden af te nemen. Het allerlaatste bericht hierover dateert uit: 1858.

Wij weten niet veel over de manier waarop de valken werden gevangen¹. Sommige trucs werden waarschijnlijk geheim gehouden binnen bepaalde families. Maar wat wij weten is dat zij hutten bouwden op open vlaktes. Ze groeven zich een beetje in en bouwden de hutten zo hoog dat ze er bijna in konden staan. Buiten de hut hadden de professionele vangers een systeem van stokken, koorden met katrollen en netten. Deze apparaten stonden 100 – 150 meter verwijderd van de hut, maar men gebruikte waarschijnlijk ook andere methodes. Zo werd vaak een klein vogeltje gebruikt om te waarschuwen als er een valk aankwam. Deze vogel wordt nog steeds "waarschuwer" genoemd. Een lokduif was verplicht. Soms echter hielden ze een houten lokduif. De "waarschuwer" zat met een touwtje vast. Wanneer de valk de duif aanvalt, laat de vanger het net vallen. De schrijver vraagt zich echter af of de vangers hun duiven uit Nederland meenamen, omdat er ter plekke voldoende sneeuwhoenders aanwezig zijn die als lokduif zouden kunnen fungeren. De vangst was in Noorwegen voorbehouden aan de (Deense) koning, maar ook aan buitenlandse vangers werden vergunningen verleend. Uit de literatuur blijkt dat in vroeger tijd ook valken uit IJsland en Groenland werden gevangen. Algemeen werden in Europa de valken uit Groenland, IJsland en Noorwegen als de besten beschouwd.

Jaarlijks 150 valken uit Noorwegen. Er kwamen veel valkenvangers naar Noorwegen. In 1774 bijvoorbeeld gaf de koning toestemming voor 18 valkenhuten. Begin 1700 gingen er jaarlijks zo'n 150 valken het land uit. De Deense koning kreeg daaruit een inkomen van 700 rijksdaalders. In 1750 kwamen er 148 levende valken uit IJsland, 10 jaar later 210. De koninklijke vangst op IJsland en Groenland had als doel om als mooie geschenken te fungeren voor koningen en keizers.

In 1764 werden er 210 valken als volgt verdeeld: de Franse koning ontving er 50, de Duitse keizer 30, de koning van Portugal 60, de landgraaf van Hessen 20, de Franse ambassadeur 2, terwijl de Deense koning er zelf 2 hield en de 45 overige werden vernietigd. Na 1750 ging de accijns, die de koning voor de valkenvangst in Noorwegen ontving, sterk achteruit. In 1783 bedroeg die nog slechts 50 rijksdaalders. Wanneer een valkenvanger 6 - 8 vogels had gevangen in een seizoen, dan was hij dik tevreden. Het is duidelijk, dat deze valken heel veel geld opbrachten, want deze paar vogels moesten alle kosten dekken die verband hielden met de vangst: reis van Nederland naar Noorwegen (een Nederlander had op zeker moment exclusiviteit op het vangen van valken) misschien een paar helpers per expeditie, uitrusting, gereedschap, het vangen van lokvogels, de bouw van hutten, het inhuren van lokale mensen etc. Het spreekt vanzelf, dat veel van de gevangen vogels onwetend dood gingen. Het was een zwaar project. De reis alleen al van Varanger naar Bergen kon weken of zelfs maanden duren. De uitrusting moest van hoge kwaliteit zijn en was daardoor erg duur. De valken werden na de vangst: eerst in een foedraal gestopt om beschadiging van de vleugels te voorkomen. Daarna werden ze in een lichte karnier

geplaatst met een luif over de kop, zodat ze in totale duisternis verkeerden. Vervolgens begon de training. De vangers konden onmogelijk wachten met het trainen van de vogels tot de vogels in Nederland kwamen. De vogels aten veel. We weten niet wat de vangers gebruikten als voedsel voor de valken, maar waarschijnlijk was het vlees van rendieren, zehonden, hazen en sneeuwhoenders. De 210 valken die in 1764 uit IJsland werden gehaald aten tijdens het verblijf in IJsland en de reis naar Kopenhagen: 72 stieren, 339 schapen en 65 lammeren. Een groot deel hiervan moesten de vangers hebben meegenomen uit Denemarken naar IJsland.

Wat kregen de vangers voor hun valken in Europa? Een doorsnee - prijs zou 100 – 200 daalders zijn, echter, voor een buitengewoon exemplaar kon de prijs oplopen tot 300 daalders. Ter vergelijking: een loe koste des tijds ca. 2 daalders, doch vaak minder. Een goede valk vertegenwoordigde dan een prijs van ca. 150 koeien. Uit heel Europa kwam men naar die kleine stenen huisje op de hoogvlakte, ten oosten van Komagdalen en de mooiste witte valken werden geëxporteerd naar het zuiden, om daar wild te bemachtigen voor koningen en keizers, ver weg van hun geboortegrond. Nog steeds komen jaarlijks bezoekers uit het buitenland op zoek naar onze valken en arcnden. Dit is een lange traditie, maar de nieuwe vangers gaan nu op zoek naar de nesten met jongen en eieren. Er is niet veel meer overgebleven van de beroepsethiek van de vangers uit de periode 1500 - 1800.

Ingezonden door Geerard Heerebout, Kloetinge

¹ In het salverijsewaan te Valkenswaard is een museum die zeer gedetailleerd de techniek van de valkenvangst laat zien.

Henri de Toulouse-Lautrec en de aalscholvers

Door: Simon Fuks

Weggedragen aan de heer Francis Buysse, valkenier, met wie ik de liefde voor de aalscholver deel. Henri de Toulouse-Lautrec-Monfa is de chroniqueur van het demi-mondaine leven. Zijn schilderijen en tekeningen van vedettes en koninginnen van de nacht geven een goed beeld van het vermaak uit het fin de siècle, van de Moulin Rouge, waar de benen gehuld in een wolk van chiffon en kant hoog werden opgegooid, tot aan des maisons closes met haar pensionnaires. Toch heeft deze markante kunstenaar een andere zijde die sterk is onderbelicht: zijn liefde voor de buitensporten en de dieren. Het geslacht De Toulouse-Lautrec is één van de oudste van Frankrijk en stamt uit de streek rond Albi. Henri Marie-Raymond de Toulouse-Lautrec Monfa (24-11-1864 tot 9-9-1901) groeit op in een familie waar honden, paarden, jacht met de meute of het geweer, valkerij en visserij het hoofdbestanddeel van het leven uitmaken. Daarnaast waren verschillende leden van de familie zeer kunstzinnig en nam men lessen bij bekende kunstenaars als René Princet-eau. Met hem werd een levenslange vriendschap onderhouden. Ook had de familie een jachtpaviljoen in het Woud van Orléans, in het dorpje Loury, waar zij haar meute, de Rallye Loury, kende. De vader van Henri, Alphonse, schrijft in 1869 aan zijn jonge bruid:

"Loury, 29 Xbre 69, Chère Amie. Ik heb geen tijd gehad je te schrijven want we hebben de honden (van de meute) ingezeteld in twee categorieën: Odon houdt 10 honden uitsluitend voor de jacht op vossen en laat aan mij 18 honden voor het wilde varken. Ik heb een nieuw paard moeten zoeken en heb uiteindelijk een kleine merrie gevonden die uitstekend is aangevoerd. Ik heb gevraagd de honden kunnen jagen. Het bos was uitstekend verkend. Ik heb een roete wilde varkens geaigard en na twee uur hebben de honden het varken geseld dat ons een aileenardige jacht heeft gegeven. De volgende ochtend was mijn merrie bevangen en zij moet tien dagen op rust. Odon, die zijn honden op het ree had gezet, is met zijn paard Paroli gevallen dat nu ook kreupel is. Enkele dagen later geen wild gespeurd, het bos was slecht

De grootvader van de schilder, Graaf Raymond Casimir de Toulouse-Lautrec-Monfa, bijgenaamd de Zwarte Prins, was een hartstochtelijke jager. Zijn drie zonen, waaronder de vader van Henri, deelden de passie die le Prince Noir uiteindelijk fataal werd. Hij stierf op 19 december 1871 tijdens een jacht met zijn meute na een val van zijn paard. Die nacht werd zijn bevroren lichaam aan de oever van het riviertje de Viar gevonden. Aan het bebloede mondstuk van zijn jachthoorn maakte men op dat hij zijn laatste fanfares geblazen had. Op het kasteel Le Bosc, 40 km. boven Albi, woonden de grootouders van vaderskant en veel vakanties werden daar in familiekring doorgebracht. Hier werd de basis gelegd voor zijn passie voor de buitensporten. Deze werden, zonder uitzondering, door de vader van de schilder op hoog niveau beoefend: graaf Alphonse was een groot valkenier die zijn oehoës en vallen wisselend te drinken gaf. Daarnaast was hij een begenadigd koetsier en ruiter en joeg hij zelf de honden van zijn meute. Enig excentriek gedrag kan hem niet ontzegd worden: verkleed als kruisridders, spoorzoeker of Circasische herman gaf hij kleur aan de straten van Albi. Na de Caucasische manier wordt Alphonse de Toulouse-Lautrec geïnspireerd door de Japanse vlieger. Iedereen wordt ingeschakeld en er wordt naar hartelust getimmend en geplakt. Ook meneer pastoor wordt bij het project betrokken. Als hem gevraagd wordt om de lijn van een grote Japanse vlieger aan zijn stuur te binden weigert hij. Het zou hem te snel bij de hemel brengen. In dit alles deelt de jonge Henri. In de brief nummer 18, Albi, mei 1878, schrijft Henri aan zijn nicht Madeleine Tapié de Céleyran: Ma chère Madeleine,

Je ne sats pas si Raoul a reçu ma lettre dans laquelle je lui demandais si de s'informer chez Augé, par ton intermédiaire, de l'adresse d'où il a fait venir le traineau et le Brougham. Réponds moi dès que tu la sauras. Je ne m'ennuie pas énormément, et je t'embrasse. Henri (c'est ma première lettre)

In deze brief vraagt hij om het adres van een leverancier uit Narbonne die in Parijs rijtuigen, een Dog Cart en een Brougham in kinderformaat had besteld. De grote kernis van rijtuigen en paardentuigen (harnachement) die De Lautrec in zijn kinderjaren opdeed zien men terug in zijn werk, zoals in de voorstudie van het schilderij Alphonse: De Toulouse-Lautrec op de bok van zijn Top Roof Break met de tekst: "Nice 1880 Four in hand chaque matin", of in de steendrukken van de "Tunneer". Daarnaast is hij geboeid door alle dieren op het kasteel Du Bosc. Zijn tocht door de bijgebouwen gaat stevael langs de stallen waar hij uit de cunnet voor de paarden drinkt. In de kennels deelt hij het zwarte brood met de honden. Ook laat hij de aalscholvers van zijn vader in de vijver van het kasteel zwemmen, waaronder zijn eigen vogel, Zibeline. Zij zijn afgericht voor de visvangst. Het was een vermaak dat zeer in trek was in valkenierskringen. Het zijn ook deze vogels die de schilder als volwassen man veel genoege zouden geven. Ondanks zijn handicap, als jongeling brak hij kort achter elkaar zijn benen en door een

De Garden Seten van Toulouse Lautrec

verkend). Plotseling stoot ik een tweejarig varken op dat zich van de groep afscheidt en na twee uur wordt ingelopen, hallo! courants. De honden hebben geen verwondingen, alleen Lucife en Blücher hebben lichte snijwonden. Om Loury wordt een goed centrum (van de Venerie). Mijn twintig honden hebben een goede stemmen als de Franse honden. Morgen jaag ik met de Prins de Mentholon die zijn vossent (wildevarkensmeute) mee neemt...

zeldzame ziekte stakte de groei, heeft De Lautrec zoveel mogelijk deel genomen aan de genoegens die zijn familie tot een kunst hadden verheven. Het is niet verwonderlijk dat dieren een belangrijke rol spelen in zijn werk. Een paar springen er uit: een klein hondje dat veel overeenkomst vertoont met een glacharige Jack Russel Terriër in combinatie met paarden, en de Franse Bul dog die vaak een halshard van dassenhaar draagt. (Dassenhaar zou beschermen tegen rabbiës.) Aan het einde van zijn leven trekt De Toulouse-Lautrec veel op met de drankzuchtige stalhouder Edmond Calmés. Hij deze kompan in het kwaad, die zijn stallen had op 10 rue Fontaine Saint George (Toulouse-Lautrec, der Mench und sein Werk, Bouret, Jean, galerie Somogy, Paris, het volledige grafische werk p.). Werd een klein hondje ondergebracht dat De Lautrec in een opwelling gekocht had. Daar stond ook de pony Philibert waarmee de schilder regelmatig een uitstapje naar het Bois de Boulogne maakte. De pony stond dan voor een tweewielig rijtuigje. Deze kogelronde pony doet sterk denken aan een Welsh Cob. De Lautrec heeft hem een aantal keren afgebeeld. De Franse Bulldog kennde hij van zijn grootouders die deze dieren hielden. Twee olieverfportretten van de hond Touc zijn opgenomen in M.G.Dortu, Toulouse-Lautrec et son œuvre, tome II, peinture 29 en peinture 30. Ook woonde er een boosaardig evenplaar, Bouboule genoemd, in de Brasserie de la Souris, Toulouse. Lautrec kwam daar veel en het hondje was het eigendom van de uitbaatster. Maar zijn grote passie moeten de aalscholvers zijn geweest.

A Gentleman's Recreation

Na het openbreken van Japan, in 1854, nam de belangstelling voor het Rijk van de Rijzende Zon toe. Men verzamelde Japanse prenten, die een sterke invloed hadden op de schilderkunst, en De Lautrec verkleedde zich als Japanse edelman. Sumoworstelaars gingen op tournee door Europa en de Europeanen hielden zich in Japanse gewaden. Ook de Aziatische wijze om met aalscholvers vissen te vangen kwam in de mode, vooral in valkenierskringen. Om te voorkomen dat de aalscholver de vis zou doorslikken werd een hand om de hals van de vogel geschoven. De gevangen vis stak dan uit de snavel en wanneer de vis de vogel werd afgenomen werd hij belocend met een visloekje. In de zomer ging De Lautrec veel naar de kust bij Bordeaux, waar gezwommen en gereid werd. Daar hield hij ook een aantal voor de visvangst afgerichte aalscholvers. Met de aalscholver Tom had de schilder een speciale band. Tom werd meegenomen uit wandelen en vergezeld hem op zijn tocht langs de cafés. Zo schrijft De Lautrec aan zijn Moeder: "Das Tom Absint al lekker begint te vinden". De Lautrec maakte van deze aalscholver twee pentekeningen en één krijttekening opgewerkt met olieverf. Deze vormt de basis van het ontwerp voor een boekband van het boek 'L'art Impressionniste' van George Lecomte die werd vervaardigd door de boekbinder René Wiener uit Nancy. Op een geheel leren band, die in een klassieke Franse bindtechniek werd uitgevoerd, bracht men, door middel van mallen, het ontwerp over. Vervolgens werden de lijnen met een warme, metalen punt getrokken, een

techniek die pyrogravure wordt genoemd. De tussenliggende vlakken werden opgevuld met een mozaïek van gekleurd leer. De Lautrec geeft aanwijzingen voor de kleuren en voert een correspondentie met de binder René Wiener. In een brief schrijft hij:

Paris, Mars-mai 1893

Mon cher monsieur,

Voici deux caïques, un du trait que je vous prie d'observer religieusement et maintenant le tout très nerveux, la tête et le bec surtout. Quand (sic) au bateau, la photo vous renseignera. Le corps de ciscan est noir vert avec des plumes en mantelet plus clair - le collier et la jupe sont jaunes orangé - l'aile vert malachite, le ciel outremer foncé et la plaque d'eau est vert émeraude; quant au bateau et au sable grisés le fond cuir. La partie intérieure du bec est gris-jaune plus clair que le fond du cuir et la gorge est blanc un peu crème. J'espère, monsieur, qu'ainsi vous pourrez réussir et serez heureux de savoir le résultat.

Bien à vous,

H. de Toulouse-Lautrec

Parijs, Maart-mei 1893

Waarde heer,

Ziet hier twee doorlagen, een van de lijnen waarvan ik U vraag het goed te bestuderen en de lijnen aan te houden, vooral de kop en de bek. Wat betreft de boot, de foto zal u uitkomst bieden. Het lichaam van de vogel is zuur-groen met een verkleemd lichtere van kleur-, de hals en de vingers zijn geel-oranje, het oog malachiet groen, de hals donker en het wateroppervlak groen-blauw; wat betreft de boot en het strand, gebruik naturel leer. De binnenkant van de snavel is grijs-geel, lichter van tint dan het naturel leer, en de krop is wit-crème van kleur. Ik hoop, mijnheer, dat U hiermee zult slagen en ik zie uit naar het resultaat.

Met vriendelijke groet,

H. de Toulouse-Lautrec

In de uitgebreide correspondentie tussen Henri en zijn Moeder is veel te lezen over de liefde voor de waterraven. 'Tausat, vrijdag 11 (september 1890) Ik heb mijn vogels laten vissen in de meren, waar zij zeer uitblonken'.

In de brief van 19 september 1896 schrijft hij: 'We hadden op Sint Enlalie geweldig weers de vogels waren zeer actief maar hebben weinig vis gevangen alsoewel zij zelfs smook hebben aangevallen, wat hen tot eer strekt'.

In een brief, zomer 1895, meldt De Lautrec minder goed nieuws aan zijn Moeder: 'Je heb één van mijn aalscholvers verloren, hij zal de dag brengen dat hij mij verliest, want de bewoners van Audege hebben hem gegreep met geweer-schouwen en hij heeft in het stof moeten blyten'. Ondanks de luchtartige toon van zijn brief heeft deze gebeurtenis veel indruk op De Toulouse-Lautrec gemaakt en in een brief aan zijn vriend Maurice Joyant vermeldt hij het incident uitgebreid. De schilder werd van 13 maart 1899 tot 17 mei 1899 verpleegd in een particuliere kliniek te Neailly. Hij werd er behandeld voor de gevolgen van overmatig drankgebruik en een turbulente levensstijl. Men hoopte dat hij aan de kust wet op krachten zou kunnen komen en enige regelmaat in zijn leven zou krijgen. Joyant schrijft: 'Het is op het strand van Arcachon dat De Lautrec het grote verdriet van zijn leven moest verwerken door onbetrouwbaarheid van de mensen en waar hij nog steeds over spreekt: een smart die niet gecompenseerd kon worden door de genoege van een sportman. Het verdriet werd veroorzaakt door een jonge jager die Tom doodde. Tom, één van zijn favoriete aalscholvers, werd dood voor de visvangst, die, voor zijn vogelnuisje in de zon zijn veren verbludde.' (C'est en plage d'Arcachon que Lautrec y éprouva un de ses gros chagrins de sa vie dû à l'ignorance des gens et dont il parla toujours: peine qui ne fut point à cette époque par une joie de sportsman. Le chagrin fut qu'un chasseur, avertis lui tua, par erreur Tom, un de ses cormorans préférés et dressés à la pêche, qui, devant sa maison, au soleil, s'ébrouait). (Joyant, Maurice: Henri de Toulouse-Lautrec, peintre, Paris, 1926).

De vader schreef naar aanleiding van dit betreurenswaardige voorval: '...Men kan van uw broederlijke vriend, de arme Henri, een beter beeld krijgen door zijn voorliefde voor de nautische sporten, die men kan bedrijven in Arcachon op een kleine binnenzee, zoals kanoën en zeilen. Hij werd gevraagd voor de zeilwedstrijden door de eigenaar van een zeiljacht, de heer Desmoulin, zoon van een bekende generaal. De benaauwing heeft onder zijn leiding haar minste best gedaan en heeft de bekeer gewonnen. Daarnaast had hij interesse voor de visvangst met aalscholvers. Hij leidt er zeer nader toen men op een bevoorrechte wijze zijn favoriete vogel doodde. Toch bleef de liefde voor padlood en pensel de grote vreugde van de ziekte.

De dood van Tom is wellicht een voorbode van het naderende einde. Henri de Toulouse-Lautrec-Monia brengt zijn laatste weken door bij zijn Moeder op het Kasteel Malromé, waar hij op 9 september 1901 sterft.

Geraadpleegde literatuur:

- Ardiani, Götz: Toulouse-Lautrec, Das gesamte Graphische Werk, Sammlung Gerstenberg, Dumont Buchverlag, Köln, 1986
- Attems, Comtesse: Notre oncle Lautrec, 1953 Genève
- Dortu, M.G.: Toulouse-Lautrec et son oeuvre, New York, 1971
- Goldschmidt, Lucien and Herbert Schimmel: Unpublished correspondence of Henri de Toulouse-Lautrec. Phaidon, 1969
- Joyant, Maurice: Henri de Toulouse-Lautrec 1864- 1901, H. Floury Éditeur, 1926

Mijn bijzondere dank gaat uit naar de heer H. F. Arentsen, Volendam, Mevrouw Blandise Chavanne, conservatrice du patrimoine, Musée des Beaux Arts de Nancy, Mevrouw Grose, Bibliotheek Rijksmuseum Amsterdam, Mevrouw Bénédicte Pasques, documentaliste, Musée Lorrain, Nancy, Mevrouw Nicole Tapié de Céleyran, conservatrice Château du Bosc, de heren Bernard Tollu en Hervé Tremblot de la Croix. Samenvatting Simon Fuks / Henri de Toulouse-Lautrec en de aalscholvers.

Summary

Henri de Toulouse-Lautrec and cormorants

Henri de Toulouse-Lautrec is a well-known painter, however his love for field sports is less well known. His family resided near Albi in France and Henri was raised in an environment where dogs, hunting, shooting, falconry and angling were a common part of daily life. The family ran a pack of 28 hounds near Orléans (Rallye de Loury) for roe deer and boar. Training cormorants for fishing was a particular fascination of Henri's. Tom, one of his favourite cormorants, has been drawn in pencil and the cormorant was the basis for a book cover design by René Wiener for George Lecomte's 'L'art Impressionniste'. Henri's extensive correspondence with his mother attests of his love for these birds.

Het eerste jachtseizoen van Ortega

Door: W. Bus

Slechtvalk Ortega die ik in augustus 2007 uit Engeland heb gehaald en als Aanwachter afgedragen heb, heeft twee buitensporige belevenissen in haar eerste jachtseizoen meegemaakt. Hieronder zal ik deze twee belevenissen beschrijven.

Ortega's leven op het spel

Elk jaar ga ik aan het begin van het seizoen naar Duitsland om met Uli Loup onze valken in te jagen. Ortega wachtte al heel goed, geconcentreerd aan en had tot nu toe alleen wild geslagen dat ik en de Pointers voor haar hadden opgejaagd. Zij had al enkele fazanten geslagen.

Deze dag was het mooi weer en er stond een harde wind waar de valken graag gebruik van maken. De Pointers You en Gina maakten een point, ik wachtte een tijdje zodat ik er zeker van was dat het wild vast lag. Ik nam de huif van Ortega af en na een korte oriëntatie vloog zij tegen de wind de lucht in. Ze gebruikte de harde wind om snel hoogte te winnen. Toen ze de goede hoogte had kwam ze terug en wachtte boven de Pointers en mij aan. Ik liep naar de honden toe die de hele tijd als standbeelden voorstonden en wierp nog een blik omhoog om mij ervan te overtuigen dat de valk goed boven de wind stond. Tot mijn verbazing was de valk niet meer te zien. Ik kon het niet geloven! Zij was echt nergens te zien! Tot nu toe was Ortega nog nooit uitgebroken.

Na een tijdje wachten heb ik de honden die nog steeds voorstonden aangelijnd en ik liep naar de auto om de vlieger, waaraan de loer hangt, op te laten in de hoop dat de valk terug zou komen naar de plaats waar zij losgelaten was. Terwijl ik met het oplaten van de vlieger bezig was kwam er een jonge man op mij af, zwaaiend met zijn armen. Ik had hem al eerder zo'n honderd meter verder weg zien wandelen. Toen hij dichterbij kwam riep

Ortega wacht, het seizoen begint te draaien.

Het liet mij niet met rust en ik wilde heel graag weten of deze hond echt de valk gepakt zou hebben. Ik liet de man, die onder mijn toezicht, goed aangelijnde hond in de nabijheid van de valk brengen en ik zag met eigen ogen dat de hond buitengewoon fel met het schuim op de bek de valk wilde grijpen. De man, die erg onder de indruk was van de consequenties die het doden van de valk met zich mee zou hebben gebracht heeft de belofte gemaakt dat hij deze hond nooit meer in de jacht los zou laten lopen.

Succes op lage hoogte Tegen het einde van het jachtseizoen waren we in Uli Loup zijn jacht aan het jagen. De Pointers stonden voor in de bieten en alles wees op een vaste point. Ortega die aan de beurt was werd gelost en tegen de wind in vliegend kwam zij gauw in een goede Aanwachter positie. De fazant werd opgejaagd en ging met de wind razendanel er vandoor achtervolgd door de valk, die van een stoetduik overgegaan was in een horizontale vlucht. Helaas konden wij het einde van deze jacht niet verder volgen vanwege een heuvel die ons het zicht belemmerde. We wachtten een tijdje maar Ortega kwam niet terug om opnieuw aan te wachten wat erop wees dat zij de fazant geslagen kon hebben.

Wij liepen de kant op waar zij verdwenen was. Toen wij aan de andere kant van de heuvel kwamen konden wij in de verte enkele landarbeiders zien staan die met hun armen zwaaiden om onze aandacht te trekken. Toen wij bij hen aangekomen waren, vertelden zij ons dat de valk iets verderop een fazant gevangen had. Zij waren erop attent geworden omdat zij de valk en de fazant met elkaar hadden zien vechten. Alles bij elkaar had het een hele tijd geduurd voordat wij bij Ortega aankwamen die op een dikke fazantenhaan stond waarvan zij al een behoorlijke krop gezaad had.

Wilky Bus met Ortega

hij: "Suchen Sie einen Falken? Ich weiss wo er ist, kommen Sie schnell mit." Onderweg vertelde hij mij dat de valk heel veel geluk had gehad. Wat was er nu gebeurd?

De hond waarmee hij wandelde, een felle Foxterriër, had een fazant opgejaagd en achtervolgd. Voordat de hond in de nabijheid van de fazant kon komen was de valk uit de lucht komen vallen en had de fazant in de lucht gepakt en was met hem op de grond gevallen. De man was direct achter zijn hond aangerend en probeerde hem terug te roepen maar de hond luisterde niet. Toen de hond de valk met de fazant tot een meter benaderd had stond hij even stil om mee te springen zijn prooi te bemachtigen. Ondertussen was de man zo dicht bij de plaats van de gebeurtenis gekomen dat hij met een stoetduik de hond uit de lucht kon grijpen en hem kon aanlijnen. Hij liet de valk op de fazant staan en kwam zo snel mogelijk mijn richting uit om mij te waarschuwen. Toen wij eraan kwamen stond de valk nog steeds op de fazant en was aan het azen alsof er niets gebeurd was.

Wat had Ortega bewogen om juist deze fazant te slaan, wat haar bijna het leven had gekost?

Op het moment dat wij, de Pointers en ik, op het punt stonden de voorgestane fazant op te jagen had de valk de door de (ook zwart/wit getekende) Foxterriër opgejaagde fazant met een schuine stoot aangejaagd en geslagen. Het zeldzame toeval was dat net één seconde voordat wij de fazant wilden opjagen de Foxterriër ook een fazant opjoeg. Naderhand bekeken geloof ik dat Ortega óók die zwart/witte hond die aan het zoeken was, vanuit haar hoge positie in de gaten heeft gehouden.

Ortega

Uli Loup was zeer verbaasd en vertelde mij dat hij gezien had dat er een fazanten hen opgevolgen was en Ortega zat nu op een dikke haan. Ik zelf heb de hen niet zien vliegen, omdat ik mij op dat moment op de valk en de Pointers concentreerde. Als ik eerder aangekomen was, en geweren had dat een fazanten hen weggevolgen was had ze van mij zeker niet zo'n volle krop mogen zien.

Twee dagen later gingen wij weer met de valken jagen. Toen Ortega aan de beurt was, vloog zij vlot tegen de wind in maar niet zoals gebruikelijk nam zij hoogte maar bleef buitengewoon laag vliegen boven alle karres en weggerjes. Ze gaf de indruk dat ze iets aan het zoeken was. Ik keek het een tijdje aan en toen ik vermoedde dat ze niet meer zou stijgen haalde ik haar op de loer binnen. We waren verrast want zo keiden wij Ortega niet. Later probeerden wij het abnormal gedrag van de vogel te analyseren.

Onze conclusie was dat zij, door haar behaalde succes bij het slaan van prooi van twee dagen eerder zonder weer hoogte te nemen, tot het inzicht was gekomen dat zij ook op deze wijze prooi zou kunnen bemachtigen. Omdat het jachtseizoen toch op het einde liep en ik de indruk niet wilde versterken heb ik haar direct in het muithuis gezet in de hoop dat haar gedrag volgend jachtseizoen weer bij het oude is.

Zeker is het verwonderlijk dat na een heel seizoen uit hoge aanwachter vluchten geslagen fazanten één succesvolle achtervolgingsjacht bij die vogel zo ingeprint was dat zij twee dagen later dit op dezelfde manier probeerde te doen.

In Memoriam Henk Dijkstra

Door: Hans Klijn

Op 23 augustus 2007 is ons erelid Henk Dijkstra overleden. Mer hem is een icoon van de valkerij in Nederland verdwenen. Henk was in de Tweede Wereldoorlog ondergedoken toen hij zijn eerste havik vloog. Hiervoor moest hij bij tijd en wijle wel de bellen afplakken wanneer hij in het duingebied vloog dat door Duitse soldaten werd gecontroleerd. De gedrevenheid om toch de valkerij te bedrijven zou hem tekens als valkenier.

In zijn beginperiode was de kennis over de praktische beoefening van de valkerij in West Europa nagenoeg geheel verdwenen. Er resten op dat moment nog enkele bosken en hier en daar verspreid een zonde-linge liefhebber die de valkerij nog beoefende. Henk verzamelde de boeken en zocht de valkeniers op om zich de kennis eigen te maken. Zoals hij mij later vertelde was het niveau van de valkerij destijds veel lager dan tegenwoordig. Hiermee doelde hij overigens juist niet op verschil tussen het vliegen van de wildvang tegenover de (gefokte) nestling. Het ontbrak de valkeniers simpelweg aan generatie op generatie overgedragen praktische kennis. Later zou hij juist op dit vlak een voorname rol gaan spelen binnen het Verbond. Vele van de huidige valkeniers zijn bij hem leerling geweest en hebben geprofiteerd van zijn pionierswerk.

De Kennemerduinen, het Amsterdamse Waterleidingduin, het Nationale Park de Hoge Veluwe en natuurlijk de zakkervelden van Haarlemmermeer behoorden tot zijn jachtgebied. Ieder die eens de kans kreeg om met hem mee te gaan op jacht, kon genieten van de schoonheid van deze terreinen of de goede wildstand.

Hier is begin jaren negentig wanneer ik Henk voor de eerste keer ontmoet. Na de eerste kennismaking volgt al snel een eerste jachtdag in het duin. Als twintiger is het even wennen wanneer je door moet stappen om een zestigplusser bij te houden over steile duinkoppen en door diepe duirpannen. Vervolgens gaan we dan met de nodige spoed weer huiswaarts omdat diezelfde middag de valk ook nog gevlogen dient te worden. Dit ritme was heilig en in het jachtseizoen ging hij letterlijk iedere dag jagen. De 'verplichte' zomeren feestdagen vielen bij hem dan ook alleen in goede aarde indien het weer erbarmelijk slecht was. Hij zette zichzelf maximaal in voor het resultaat. Dat hij zichzelf hierbij volledig kon wegeïjeren, maakte ik mee in Haarlemmermeer. Voor een flush van de valk - Henk is

dan eind 70 - ronden zoon Frits, Henk en ikzelf hard over de bevroren ploegsneede van de Haarlemmermeers klei. De gladheid werd Henk te veel en leihard smakte hij met zijn gezicht plat op de bevroren klaiten. Verschrikte stopte ik. Frits rende gewoon door - vroeg hoe het met hem ging om hem vervolgens te willen optillen. Een van de pijnkermende Henk riep mij toe: "Doorgaan, doorgaan, denk aan de valk!" Steevast werd iedere jachtdag afgesloten met een volledige evaluatie van de gebeurtenissen van die dag, bij voorkeur onder het genot van een goed glas whisky steevast afgesloten.

Voor Henk stond de kwaliteit - de stijl - en de schoonheid van de vluchten voorop; tabula is noodzakelijk maar ondergeschikt, zo was zijn stelling. Hij veraschuwde het demonstratievliegen als doel op zichzelf. Niet dat hij tegen voorlichting en educatie was, integendeel, maar het vercommercialiseren van roofvogels was hem een doorn in het oog.

Ten voorbereiding op het jachteizoen ging Henk tot vlak voor zijn ziekte meerdere keren per week naar de sportschool. Dat hij zich hierbij de schenak liet verlede voor een man van 65, was voor hem een stimulans. "Voor een vent var 65 heb ik nog een prima conditie!", zei hij dan met enige ironie. Zijn enorme nieuwsgierigheid maakte hem ook jong van geest. Hij had een zeer brede interesse, en stond open voor de visie van anderen, inclusief zijn aspiranten. In huize Dijkstra was het dan ook een komen en gaan van valkeniers, aspiranten en belangstellenden. Allemaal werden zij overspeeld met zijn kennis en enthousiasme en de totale toewijding van de gehele familie voor het bereiken van het ultieme resultaat: een mooie vlucht. Door zijn eeuwige streven naar het verbeteren van de kwaliteit van de valkerij, had Henk Dijkstra moete met stilstand of het verheerlijken van het verleden. Hij was hiervoor misschien te praktisch. Toch had hij enorm veel historische kennis, waarvan zijn zeer uitgebreide valkerijbibliotheek een sprekend voorbeeld is.

Henk Dijkstra was onze bekendste valkenier in binnen- en buitenland. Zijn vele reizen naar en correspondentie met valkeniers over de hele wereld tekenden zijn brede visie. Hij was erelid van diverse buitenlandse valkerijorganisaties. Naast het "valkeniersbedrijf" was Henk actief als keunmeester van veldwedstrijden. In binnen- en buitenland was hij veelgevraagd, waarbij hij zich een ambassadeur toonde van de valkerij. Voor hem is het altijd duidelijk geweest dat de valkerij onderdeel is van de jacht en dat daarom valkeniers goede banden moeten onderhouden met de geweerjagers.

Het verbond stond hem zeer na aan het hart. Hij heeft zich zeer ingespannen voor het Verbond en was actief als bestuurslid, auteur van het jaarboek, mentor en tenslotte als erelid. Hij achtte het belang van goede bestuurders voor het verbond van groot belang. Hij had ook een filosofie over aspiranten met 'bestuurspotentie' waarvan hij vond dat hier aandacht aan moest worden besteed. "Je kan niet alleen maar goede valkeniers hebben, je moet ook valkeniers hebben die kunnen besturen", vertrouwde hij mij toe. De kwalificatie "goede valkenier" liet hij dan achterwege voor de potentiële bestuurder. Toen hij mij jaren later adviseerde inderdaad maar toe te treden tot het bestuur van het Verbond, wist ik dan ook eigenlijk niet of ik zo blij moest zijn met zijn advies.

Hogtepunten van de valkerij van Henk waren onder andere de bezoeken aan Schotland met zijn valken. Eén van deze reizen heb ik samen met hem mogen ondervinden. In 2003 - Henk was 80 - gingen wij samen naar Schotland met zijn valk Jessica. Hoeveel kunnen mensen, die elkaar inmiddels al jaren kennen, te vertellen hebben? De hele reis van Nieuw-Vennep tot de Highlands en het verblijf, geen moment viel een gesprek stil. Altijd weer die drang om te blijven praten over die grote passie. Ook andere valkeniers luingen aan zijn lippen als hij vertelde over vroeger. Zoveel zelfs dat het hem zelf wel eens verbaasde. Zo zei hij hierover tegen Roger Upton: "They are looking at me as if I'm a kind of dinosaur?" Waarop Upton hem droogjes antwoordde: "But Henk, you are."

Meer dan zestig jaar actieve valkerij is niet meer. Henk laat een enorme leegte achter zich, maar regelmatig vind ik hem met zijn overgedragen kennis nog menige dag in de valkerij. Laten we deze erfenis tot in lengte van jaren koesteren.